

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

WALTER SCOTT

VĂDUVA

DIN

Țara Highlandzilor

TRADUCERE

DE

C. NAVARLIE

M. H. Alcala
Judecător 1943.

BUCUREȘTI

EDITURA LIBRARIEI «UNIVERSALA» ALCALAY & COMPANIE

No. 27, Calea Victoriei No. 27

«Biblioteca pentru toți»
poate ea singură alcătui cul-
tura deplină a unui om.

WALTER SCOTT

Văduva Higlandei

I

Sunt treizeci și cinci, sau mai de grabă patruzeci de ani, de când, pentru a-mi ușura sufletul întristat de o mare pierdere, pe care o încercasem în familie cu două sau trei luni mai înainte, am întreprins ceea ce se cheamă călătoria Higlandezilor. Era o excursie devenită întru câtva la modă; dar, cu toate că drumurile militare erau minunate, locuințele ce puteai găsi, erau așa de puțin odihnitoare, încât călătoria era privită ca o adevărată aventură. De altminteri, măcar că Higlandzii erau pe atunci tot așa de pacinici ca ori-ce alt neam din supușii regelui George, cuvântul de Higlandzii avea un răsunset ce conti-

nua să răspândească spaima, într'un timp în care trăiau încă atâția martori ai răscoalei din 1745; și foarte mulți simțeau ca o teamă, când își plimbau privirile de la tunurile Stirling spre Nord, peste valul de munți, ce se înalță ca un meterez întunecat pentru a ascunde, în văgăunele lui, oameni cari prin portul, prin obiceiurile și limba lor, se deosebiau încă mult de compatrioții lor din șes.

Intru cât mă privește, mă cobor dintr'un neam de oameni puțin supus temerii ce naște din închipuire. Aveam rude printre munteni, cunoșteam mai multe din familiile lor de merit; și nefind întovărășită de cât de fata mea din casă, mistress Alice Lambaschin, plecai în călătorie fără teamă, cu toate că eram fără escortă.

Cu toate acestea aveam un călăuz, care nu era altul de cât Donald Mac-Leish, surugiul pe care-l închiriai la Sterling împreună cu doi cai zdraveni, tot așa de siguri ca și Donald însuși, pentru a duce trăsura, pe tovarășa mea și pe mine, ori pe unde mi-ar plăcea să mă duc.

Donald Mac-Leish era unul din acei

surugii pe cari cred că diligențele și vapoarele i-au scos din modă. li găseai de obicei la Perth, la Sterling, sau la Glasgow, unde îi tocmeai cu caii lor pentru călătoriile pe cari, afacerile sau plăcerile te încurajau să le întreprinzi în țara munților.

Clasa asta de oameni se apropia de ceea ce se numește pe continent *conductor*, sau putea să se asemene cu pilotul unui vas de război, englez, care urmează, după cum pricepe el, direcția ce căpitanul îi poruncește s-o ia. N'aveai de cât să explici surugiului lungimea călătoriei și locurile ce dorești să le vezi ; îl găseai perfect în stare să fixeze conacele de odihnă și de mâncare ; avea cea mai mare grije să nu piardă niciodată din vedere plăcerea ta și toate lucrurile interesante ce doreai poatesă le cunoști.

Pe lângă grija extremă pe care Donald Mac-Leish o avea ca să împiedice toate accidentele obicinuite, ce puteau să se întâmple cailor și trăsorii, și ca să găsească expediente pentru a-i nutri cu galete, în locurile unde nutrețul era rar, și unde nu se putea găsi ovăz, mai era și un om destul de

deștept. Căpătase o cunoștință generală a tradițiilor istorice ale țării, pe care o străbătuse așa de des; și dacă îl încurajai, căci Donald era un om pe atât de rezervat pe cât îngăduie buna cuviință, — îți arăta bucuros locurile unde se dăduseră luptele principale între clanuri, și îți povesteă legendele cele mai însemnate, care ilustraseră drumul pe unde treceai, precum și lucrurile ce le întâlneai în drum. Gustul său pentru cunoașterea legendelor formă, împreună cu oarecari trăsături de finețe naturale ocupației lui zilnice, un contrast ciudat, ce dădea felului său obicinuit de a gândi și a se exprima, o adevărată originalitate; vorbirea lui era veselă, și scurta din drum.

Adăogați la asta că Donald cunoștea toata datinele țării ce o străbătea atât de des. Putea să spună cu o zi înainte, când se va tăia mielul la Tyn-drum sau la Glenuit; așa că străinul avea noroc să fie ospătat ca un creștin; mai știa cu un kilometru înainte, care e cel din urmă sat de unde poți să-ți procuri pâine de grâu, lucru de care el nu lipsea să înștiințeze pe cei puțin obicinuiți cu țara.

Cunoștea fiecă kilometru al drumului și putea să spună, fără greș, pe care parte a podului putea să treacă și ce parte e primejdioasă. Intr'un cuvânt, Donald Mac-Lesig era nu numai sluga noastră credincioasă și sigură, ci încă umilul și îndatoritorul nostru prieten ; și cu toate că am cunoscut pe cicéronele pe jumătate clasic al Italiei, pe îndrumătorul palavragiu al Franței, și chiar pe călăuzul cu catâri al Spaniei, care se mândrește, că mănâncă porumb, și de onoarea căruia nu poți să nu te îndoiești fără primejdie, nu cred să fi avut vreodată un călăuz așa de cuminte și deștept. Ne supuneam, ghiciți cred, ordinelor lui Donald ; și adeseori se întâmpla, când vremea era senină, să ne placă să poposim, chiar în locurile unde nu stabilisem conace, și să luăm prânzul sub o stâncă, de unde cădea un isvor împodobind un covor de iarbă zmălțat cu flori sălbatice.

Donald avea meșteșugul să găsească totdeauna astfel de locuri ; și cu toate că, sunt sigur, nu citise nicio dată pe *Gil Blas* sau pe *Don Quichotte*, alegea pentru oprire locuri dem-

ne de pana lui Le Sage sau Cervantes. Observând plăcerea mea de a sta de vorbă cu locuitorii țării, făcea așa fel încât să ne odihnim în apropierea unei colibe, în care trăia vre-un bătrân muntean a cărui spadă scilpise la Falkir sau la Prestou și care părea șubredul dar credinciosul monument al altor vremuri. Alte ori găsea mijlocul, ca să putem lua o ceașcă cu ceai, să ne facă oaspeții locuinței primitive a vreunui demn și inteligent preot de parohie, sau a vre-unei familii câmpenești din clasa cea mai avută, cari adăogau la simplitatea rustică a obiceiurilor primitive și la primirea lor deschisă și îndatoritoare, un fel de politeță firească unui popor, la care indivizii din clasa cea mai de jos au obicinuit să se socotească, după cum sună o frază spaniolă, tot așa de buni gentilomi ca și regele, cu toate că mai puțin bogați.

Donald Mac-Leish era cunoscut de toată această lume, și recomandările lui ne serveau ca și cum am fi adus scrisori din partea vre-unui șef distins.

Câte-odată ospitalitatea, muntenilor

— cari ne serveau toate felurile de bucate ale Incului, ca lapte și ouă, preparate în diferite chipuri, prăjituri de diferite soiuri și alte alimente mai substanțiale, după mijloacele ce le aveau locuitorii ca să ospăteze pe călători, — se întâmpla să cadă cu prea mult belșug asupra lui Donald Mac-Leish, ca o rouă a munților.

Bietul Donald! Era în ocaziile astea umezit, ca lâna lui Gedeon, de nobilul element, care de sigur nu cădea asupra noastră. Dar aceasta era singurul lui cusur; și când era rugat să bea un pahar la botul calului în sănătatea Miladyi refuzul său ar fi fost luat în nume de rău și el nu voia să săvârșească o astfel de nepoliteță.

Era singurul său cusur și n'aveam motiv să ne plângem, căci, dacă devenea ceva mai vorbăreț, era totuși un și mai scrupulos observator al tuturor formelor cuviinței; dar numai că conducea mai încet și că vorbea mai mult și mai pompos de cât când n'ar fi luat picătura de usquebangh.

Băgarăm de seamă, că mai cu seamă în asemenea ocazii, Donald vorbea cu un aer de însemnătate de fa-

milia Mac-Leish, și n'aveam dreptul să cenzurăm cu asprime o slăbiciune ale cărei urmări erau restrânse la margini așa de nevinovate.

Ne obicinuirăm în așa chip cu felul de a lucra al lui Donald, în cât observam cu oarecare interes cu ce meșteșug căută să ne facă vre'o surpriză plăcută, tăinuind locul unde își propunea să oprească, atunci când locul era de o natură neobicinuită și interesantă.

Petrecusem cea mai mare parte a dimineții în fermecătorul sat Dalmally; ne plimbam pe lac, sub conducerea excelentului vicar, ce slujea atunci la Glenorguhy, și ascultasem povestindu-se o sumă de istorii asupra șefilor aspri ai Loch-Ave-Duncan-ului, cei cu căciula de lână, și asupra celorlalți seniori din turnurile Kilchurnului, ce cad în ruină. Plecarăm mai târziu ca de obicei, după ce Donald ne înștiințase de vre-o două ori despre lungimea drumului, de oarece între Dalmally și Obau nu era nici un loc bun pentru popas.

Luându-ne rămas bun de la venerabila și îndatoritoarea gazdă, urma-

răm călătoria înconjurând impunătorul munte numit Cruachara-Ben, ale cărui stânci sălbatece și mărețe au o înclinare repede spre lac și unde nu se găsește de cât o trecătoare, care n'a împiedicat pe clanul războinic al Mac-Dougalului din Lorna să fie distrus de agerimea lui Robert Bruce. Regele acesta, un Wellington al timpului său, săvârșise printr'un marș forțat surprinzătoarea mișcare de a face să se urce un corp de trupă de cealaltă parte a muntelui și îl pusese, astfel, în coasta și în spatele ostașilor lui Lorna, în vreme ce-i ataca din față. Numărul mare de movili ce se văd încă spre apus, când cobori trecătoarea, ne arată până unde se întinse răsunarea pe care Bruce o făcuse să cadă asupra unor dușmani personali și învechiți. Eu sunt, după cum știți, soră de ostași și am fost adeseori viu lovită de ideia că manevra, pe care ne-o descrise Donald, semăna cu ale lui Wellington sau Bonaparte. Era un om mare Robert Bruce ăsta, chiar și o Baliolă trebuie s-o mărturisească, cu toate că astăzi sunt de părere toți, că dreptul lui la coroană nu era mai le-

gitim de cât acel al nenorocitei familii contra căreia se luptă. Dar să lăsăm astea.—Ceeace mări și mai mult măcelul, fu că Awe, râu repede și adânc, ce pleacă din lac, se afla tocmai în spatele fugarilor și descria un cerc împrejurul muntelui, astfel că retragerea nenorociților fugari fu tăiată din toate părțile de natura inaccesibilă a țării, care păruse că le făgăduiește apărare și protecție.

Meditând, ca doamna irlandeză din cântec, asupra lucrurilor trecute de multă vreme, văzurăm fără nerăbdare încetineala cu care surugiul nostru ne târa oare-cum de-alungul drumului militar al generalului Wade, care n'a binevoit niciodată, sau aproape niciodată, să se ferească de povârnișul cel mai repede, și a înaintat în linie dreaptă, urcând și coborând colinele cu aceiași indiferență, ce o arătau vechii ingineri romani terenurilor adâncite sau ridicate, șese, sau urcând drept. Totuș, folosul real al acestor lucrări mari, — căci astfel sunt drumurile militare din munți — merită slava poetului, care, fie că ar fi venit din regiunea soră a Marei-

Britanii, vorbind propriul ei dialect, fie că ar fi presupus că acei cărora se adresa, ar putea avea vre-o pretenție națională, dete naștere disticului următor :

«Dacă ați fi văzut aceste căi *înainte de a fi fost făcute*, ați ridica mâinile spre cer și ați binecuvânta pe generalul Wade.»

Nimic într'adevăr nu poate fi mai uimitor de cât să vezi aceste pustiiri sparte și deschise în toate direcțiile de drumuri largi, admirabil construite și așa de superioare la tot ce țara ar fi putut să pretindă, după secole, pentru scopul pacinic al unei comunicații comerciale. Astfel urmele războiului slujesc uneori în mod fericit la binefacerile păcii. Victoriile lui Bonaparte au fost fără rezultat, dar drumul său peste Simplon va sluji multă vreme de comunicație între pacinicele regiuni, ce vor voi să întrebuițeze, la relațiile comerțului și ale prieteniei, lucrarea asta gigantică, al cărei scop ambițios n'a fost de cât să înlesnească o invazie militară.

Pe când înaintam astfel, ocolirăm încet coasta de la Ben-Crușan ; și co-

borând cursul repede și spumegând al Awului, lăsarăm în urma noastră întinsul și mărețul lac, născut de râul acesta sălbatec. Stâncile și munții cari, din partea dreaptă, coborau perpendicular pe drumul nostru, ne înfățișau câteva rămășițe din pădurile ce îi acoperiseră altădată, dar cari, în vremurile din urmă, fuseseră tăiate, pentru a întreține, după cum ne spuse Donald, turnătoriile de fier din Bonawe. Scena aceasta ne îndeamnă să fixăm ochii cu interes spre un copac gros, ce se ridică la stânga spre râu. Stejarul părea de o mărime neobicinuită și de o frumusețe pitorească și se găsea tocmai în locul unde părea că sunt câțiva metri de pământ descoperit, în mijlocul unor stânci urieșe, ce se rostogoliseră din vârful muntelui. Pentru ca priveliștea să fie mai romantică, — în mijlocul unei fășii goale de pământ, se înălța o stâncă trufașă, din vârful căreia cădea, dela o înălțime de șeaizeci de picioare, un isvor, al cărui ape păreau că se topesc, în căderea lor, în spumă și pulbere de apă. Dar sub stâncă și-voiu! acesta slab, asemenea unui

general în front, își aduna forțele risipite și îmblânzite oare-cum prin cădere și își găsea, fără zgomot, o trecătoare prin mijlocul tufărișului, pentru a merge să se unească cu valurile Awului.

Stejarul și cascada mă impresiionară viu, și doream să mă apropii și mai mult, nu fiindcă mă gândeam să iau vre-o schiță pentru a-mi îmbogăți albumul, — căci în tinerețea mea domnișoarele n'aveau obiceiul să se slujească de creioane de cât pentru o întrebuintare bună, — ci numai pentru plăcerea de a privi mai de aproape. Numai de cât Donald deschise ușa trăsurii, dar îmi atrase atenția, că povârnișul colinei era drept și că voi vedea mai bine copacul urmând drumul încă vre-o cincizeci de stânjeni, până unde se apropiă mai mult de locul acela, care părea totuș că nu-i prea place. Cunoștea, zicea el, aproape de Bunawe, un copac mult mai mare, într'un loc unde pământul întins lăsa trăsura să se apropie, «ceea ce era foarte greu pe aceste coline, — dar cum o vrea Milady».

Milady îi plăcu mai mult să privească copacul ce-l avea sub ochii, de cât să treacă mai departe, cu nădejdea de a găsi altul frumos. Mersem deci pe lângă trăsură, până ce ajunserăm într'un punct, de unde Donald ne asigură, că vom putea fără greutate să mergem, cât vom dori de aproape de copac, cu toate că nu ne sfătui să trecem dincolo de marginea drumului.

Era în trăsăturile întunecate ale lui Donald ceva așa de grav și de misterios când ne sfătui, și purtarea lui era așa de deosebită de sinceritatea-i obicinuită, încât simții deșteptându-mi-se curiozitatea. Cu toate acestea mersem înainte și băgai de seamă că arborele, pe care îl pierdusem din vedere din cauza unei ridicături de pământ, era într'adevăr mai departe de cât îmi închipuisem.

— Acum aș jura, zisei călăuzei, că arborele și căderea de apă, ce se văd acolo, sunt toomai locul, unde d-ta ai intenția să facem un conac astăzi.

— Să mă ferească sfântul! zise el.

— Dar pentru ce, Donald? pentru ce-ai vrea d-ta să treci așa de aproa-

pe de un loc atât de plăcut, fără să te oprești ?

— Suntem prea aproape de Dalmally, Milady, ca să putem da ovăz cailor. Ar fi să apropiem prea mult prânziurile lor, bieteile dobitoace ! și apoi locul ăsta aduce nenorocire !.....

— Oh ! taina e acum lămurită. E aci o stafie sau un duh, o vrăjitoare sau un căpcăun, o fermecătoare sau o zână, așa-i ?

— De loc, Milady, v'ați rătăcit, cum se zice. Dar dacă vreți să aveți răbdare, să așteptați până ce vom trece locul ca să ieșim de vale, vă voi spune despre ce e vorba. Nu e bine să vorbim de ast-fel de lucruri, în locul unde ele s'au întâmplat.

Am fost obligată să-mi înfrân curiozitatea, având în vedere că dacă perzistam să mă țin de o părere, pe când Donald era de alta, nu voi izbuti de cât să încordez lucrurile, ca o frânghie întinsă de amândouă capetele.

În sfârșit, reușirăm să ajungem la cizeci de pași de copacul pe care voiam să-l admir și văzui atunci, spre marea mea surprindere, că se afla o

locuință omenească în mijlocul stâncilor ce-o înconjurau; era o colibă, cea mai strâmtă și cea mai mizerabilă ce-am văzut vre-odată, chiar și în munți. Zidurile, formate din bulgări și de *divot*, cum le zic Scoțienii, nu aveau nici patru picioare înălțime; acoperișul era de iarbă, reparat cu trestie și rogoz; hornul din lut amestecat cu paie; iar totalitatea zidurilor, a acoperișului și a hornului era de asemenea acoperită cu buruiană și cu mușchi, cum se vede pe toate colibe vechi formate din aceleași materiale. Nu era nici cea mai mică urmă de vre-un răsad de varză, cum de obicei se găsește pe lângă bordeiele cele mai sărace; și, ca ființă vie, nu văzurăm de cât o capră, ce trecea la câțiva pași între copac și râul Awe.

— Care om, strigai fără voe, a putut săvârși o crimă îndestul de mare, ca să merite o așa de nemernică locuință?

— Destule crime, zise Donald MacLeish cu un gemăt pe jumătate înăbușit, și destule necazuri, știe Dumnezeu; și nu e locuința unui bărbat, ci a unei femei.

— A unei femei ! repetai. Și într'un loc așa de singuratec ! Ce fel de femeie poate să fie ?

— Veniți pe aici, Milady și veți vedea singură, zise Donald.

Și, înaintând câțiva pași apoi, întorcându-ne deodată spre stânga, zărirăm marele și grosul copac într'o direcție opusă aceleia, spre care îl văzurăm până aci.

— Dacă și-a păstrat obiceiul cel vechi, va fi acasă la ora această din zi, zise Donald.

Dar tăcu îndată și îmi arătă cu degetul locul de care voia să vorbească, ca și cum i-ar fi fost frică să nu fie auzit. Privii într'acolo și zării, nu fără emoție, o femeie, stând jos lângă trunchiul copacului, cu capul aplecat, cu mâinile împreunate și cu o manta cenușie întinsă peste cap, întocmai cum se vedea pe medaliile siriene Juda sub palmier. Fui prinsă de aceeași teamă respectoasă, de care călăuza mea părea lovită din pricina acestei ființe singuratice și nu mă gândii să înaintez spre ea, ca s-o văd mai de aproape, înainte de a arunca asupra lui Donald o privire curioasă, la care îmi răspunse cu voce înceată ;

— E o femeie, care a fost destul de rea, Milady.

— Nebună zici ? replicai, neauzind destul de lămurit. În cazul acesta, poate e primejdioasă ?

— Nu, nu e nebună, reluă Donald, căci în cazul acesta poate că ar fi mai puțin nenorocită, cu toate că fără îndoială, când se gândește, la fapta ei, și la ce a făcut să se săvârșească pentru ca să nu cedeze cât negru sub unghie din încăpățânarea ei fățarnică, anevoie ar mai putea fi cu mintea întreagă ; dar ea nu e nici nebună, nici rea și totuș, Milady, gândesc că ați face mai bine să nu vă apropiați mai mult.

Atunci îmi povesti în puține cuvinte istoria pe care am s-o povestesc eu ceva mai amănunțit. Ascultai povestirea cu groază și cu o milă care mă hotărâ de odată să mă apropii de nenorocita aceasta, pentru a-i adresa câteva cuvinte de mângâiere, sau mai curând de compătimire, temându-mă tot de-odată, să nu mă fac robul simțământului acesta.

Compătimirea era într'adevăr simțământul ce-l deștepta ea printre munitenii cari priveau pe Elspat Mac-Ta-

vish, sau pe femeia Copacului, cum o numiau, așa cum priviau Grecii pe cei urmăriți de furii și al căror spirit era în prada chinurilor, cari sunt urmarea unei crime mari. Dâșii priveau pe ființele acestea nenorocite, cum e Oreste și Oedip, msi mult ca pe niște instrumente pasive, prin cari s-au împlinit grozavele porunci ale destinului, de cât ca pe autorii voluntari ai crimelor lor; și teama cu care îi priveau nu era lipsită de respect.

Am aflat de asemeni de la Donald Mac-Leish, că se temeau de vre-o nenorocire pentru cei ce aveau îndrăzneala să înainteze prea aproape de o ființă ursită unei asemenea mizerii, sau să-i turbure singurătatea solemnă; și că se presupunea, că ori-cine s-ar apropia de dânsa, trebuia să fie atins până la un oarecare punct de molipsirea nenorocirii ei.

Cu neplăcere deci Donald mă văzu hotărâtă să privesc mai de aproape pe această netericită și mă urmă, pentru a mă ajuta să cobor o potecă foarte anevoioasă.

Cred, că considerația lui pentru mine îmblânzi în inima lui o presim-

țire supărătoare care, în ocazia aceasta, se amesteca cu teama întunecată de a-și vedea caii șchiopătând, osiile rupte, trăsura răsturnată și alte întâmplări și primejdii, la cari e supusă viața surugiului.

Nu știi dacă curajul meu m'ar fi dus așa de aproape de Elspat, dacă Donald Mac-Leish nu m'ar fi urmat. Se vedea în trăsăturile acestei femei aspra abstracție a unei mâhniri înfiorătoare și fără nădejde, amestecată cu un simțământ de remușcare și o mândrie, ce o silia s'o ascundă. Ea ghi-ci poate, că curiozitatea ațâțată de istoria ei neobicinuită mă îndemnase să-i turbur singurătatea ; și nu putea să vadă, fără o strângere de inimă, că o soartă ca a ei poate fi obiectul de petrecere al unei călătore. Cu toate astea, privirea ce o aruncă asupra-mi fu mai curând de dispreț, de cât de încurcătură. Părerea lumii și a fiilor lumii nu putea nici să mărească nici să micșoreze greutatea mizeriei ei ; și, afară de semi-surâsul ce trădă parcă disprețul unei ființe înălțate, prin chiar mărimea nenorocirii sale, de-asupra sferei umanității, ea păru tot atât de nepăsătoare

la modul cum o priveam, ca și când ar fi fost un trup neînsuflețit, sau o statuie de marmoră.

Elspat avea o talie de-asupra celei mijlocii; părul ei, ce începea să încărunțească, era încă des și fusese de negrul cel mai întunecat. Ochiul ei era de aceeași culoare și formând un contrast cu trăsăturile ei uscate și aspre, scânteia, cu strălucirea sălbatică și nesigură, care vădește o minte în dezordine. Iși încolăcise părul cu oarecare eleganță împrejurul unui ac de argint și se învăluise cu mantaua-i cenușie, cutată cu destul gust, cu toate că stofa era din țesătura cea mai comună.

După ce privii la această victimă a crimei și a nenorocirii, până ce îmi fu rușine să mai tac, — cu toate că nu mă pricepeam cum trebuie să intru în vorbă, începui prin a-i mărturisii mirarea mea, că și-a ales o locuință așa de singuratecă și proastă. Ea îmi tăie scurt expresiile acestea de milă, răspunzându-mi cu o voce aspră și fără cea mai mică schimbare în înfățișare :

— Fiică a străinătății, și s'a povestit întâmplarea mea.

Tăcui numai de cât și simții cât de mult tot ce pământul poate să procure ca înlesnire și trai bun, trebuia să pară mic sufletului ce avea ast-fel de subiecte de gândire. Fară să caut a reîncepe convorbirea, scosei o piesă de aur din pungă, — căci Donald mă făcuse să înțeleg că trăia din pomeni, — gândind că cel puțin va întinde mâna, ca s-o primească. Dar ea nici nu primi, nici nu refuză darul meu, — nici nu păru măcar că-l bagă în seamă, cu toate că prețuia, fără îndoială, de douăzeci de ori mai mult de cât ce i se dă de obicei. Fui obligată să i-l pun pe genunchi, zicând fără voe :

— Dumnezeu să te ierte și să te ușureze!

Nu voi uita niciodată privirea ridicată de ea spre cer, nici tonul cu care rosti, strigând cuvintele vechiului meu prieten John Home :

— *My beautiful! my brave!*

Era graiul naturii și pleca din inima unei mame lipsită de copilul ei, așa cum s'a născut din fericita imaginație a acestui poet, atunci când împrumuta el graiul poeziei durerii ideale a ladyi Randolph.

II

Cu toate că, la bătrânețe, Elspat devenise prada mâhnirilor și nenorocirilor, fără mângâiere și fără speranță, cunoscuse totuș vremuri mai bune. Era altă dată frumoasa și fericita soție a lui Hamish Mac-Tavish, care, prin puterea și curajul său, căpătase titlul de Mac-Tavish-Mhor. Viața omului acesta fu plină de turburări și de primejdii, pentru că-și croise obiceiurile după ale vechilor munteni, cari priviau ca rușinos să se lipsească de un lucru ce puteau să-l ia. Locuitorii pământurilor șese, cari ședeau în apropierea lui și doreau să se bucure în pace de viața și de bunurile lor, erau mulțumiți să-i plătească un mic tribut, sub numele de *bani de apărare* și se mângâiau, gândindu-se, conform vechii zicători, că

e mai bine să linguşeşti pe dracul, de cât să lupţi împotriva lui. Alţii, cari socoteau ca o necinste să plătească un astfel de tribut, fură adeseori surprinşi de Mac-Tavish-Mhor şi tovarăşii lui, care aveau obiceiul să-i pedepsească proporţional cu persoana, ori cu averea lor şi chiar în amândouă felurile. Se ţine minte încă de năvala, în care răpi lui Manteith o cireadă de o sută cincizeci de vaci şi chipul cum aruncă pe lairdul din Ballybught, gol într'o băltoacă, fiindcă ameninţase, că o să trimită să caute o companie de *Highland's Watch*, ca să-i apere averea.

Ori-cari ar fi fost din când în când izbânzile acestui îndrăzneţ *cateran*, ele erau adesea ori plătite cu nenorociri. Şi dibăcia, cu care ştia să scape din încurcătură, fugile lui repezi şi vicleşugurile ingenioase cari-l scăpau de primejdia cea mai ameninţătoare, erau de asemenea un subiect de amintiri şi de admiraţie, ca şi isprăvile, în cari izbutise. În zilele bune ca şi în zile rele, în mijlocul a tot felul de greutăţi, de osteneli şi de primejdii, Elspat a fost întotdeauna

tovarăşa lui credincioasă. Se bucură cu el de clipele de fericire și, când restriștea venea să-i apese, măreția ei de suflet, prezența-i de spirit și curajul cu care întâmpina primejdiile și ostenelile, întăriră adeseori, zice-se, eforturile bărbatului ei.

Moralitatea lor era aceea a vechilor munteni, prieteni credincioși și dușmani înverșunați. Socoteau ca bunul lor propriu turmele și bucatele locuitorilor de pe șes, ori de câte ori puteau să prindă pe unele și să pună mâna pe celelalte și, în asemenea ocazii, n-aveau cel mai mic scrupul asupra dreptului de proprietate. Hamish-Mhor judecă întocmai ca vechiul luptător cretan :

Scutul, spada, lancea mea,
Pot, da, pot ori ce să-mi dea,
Cel ce nu se simte tare
Părăsească-mi tot ce are...
Sunt stăpân și iau voios
Bunul omului fricos !

Dar zilele aceste de jafuri primejdioase, cu toate că erau uneori încoronate de izbândă, se făcură mai rare când ieși rău expediția prințului Ca-

rol Eduard. Mac-Tavish Mhor nu rămăsese în inacțiune cu ocazia asta și fu proscris ca trădător de Stat, ca hoț și cateran. Garnizoane fură așezate în diferite locuri, unde până aci nu se văzuseră Haine Roșii, și toba războinică a Saxonilor răsună în singurătățile cele mai ascunse ale munților. Soarta, care amenința pe Mac-Tavish, deveni din zi în zi mai neînălăturată; și ceia ce îngreuiă eforturile ce trebuia să facă pentru a se apăra, sau pentru a scăpa, e, că Elspat, în timpul restriștii sale, mărise familia cu un copil, care era o piedică însemnată la repeziciunea mișcărilor.

Ziua fatală veni în sfârșit; într'o întăritură, lângă o trecătoare din coastele lui Ben-Cruachan, vestitul Mac-Tavish-Mhor se văzu surprins de un detașament din *Sieder-Roy*. Soția lui îl ajută într'un chip eroic, încărcându-i mereu pușca; și, fiind-că erau stăpâni ai unui post aproape de neînvins, poate că ar fi putut să scape, dacă munițiile ar fi ținut destul. Dar gloanțele i se isprăviră. Totuș, numai după ce își încărcase pușca cu nasturii de argint ai hainei lui, sol-

dații, încetând să se mai teamă de un care om ucisese trei din tovarășii lor și rănise un și mai mare număr, se apropiară de întăritură și, neputând să-l prindă viu, îl omorâra după rezistența cea mai desnădăjduită.

Elspat fu martora acestor nenorociri și supravețui, căci avea în copilul, care nu putea să afle de cât în ea un sprijin, un motiv de forță și curaj. E greu de spus, cum a putut să viețuiască. Singurele ei mijloace vândute de existență erau trei sau patru capre, cari pășteau, pe unde-i plăcea ei, în pășunile muntelui, fără ca cineva să o certe că se folosește astfel de bunul altuia.

În mijlocul mizeriei generale a țării, cunoștințele ei vechi aveau puțin de dat; dar ce puteau sustrage propriilor lor nevoi, consacrau bucuros ca să ușureze pe alții. Ea se ducea câteodată la locuitorii din câmpie, nu pentru a cere pomană, ci mai de grabă pentru a cere un tribut. Nu uitase că e văduva lui Mac-Tavish-Mhor și își închipuia, că copilul, pe care îl ducea de mână, va putea într'o zi să se asemene în renume cu tatăl lui, și

să capete puterea pe care acesta o exercitase ca un stăpânitor.

Se întovărășea așa de rar cu ceilalți, ieșea așa de rar din ascunzișurile cele mai sălbatice ale munților unde trăia cu caprele ei, încât nu știa de loc de marea schimbare întâmplată în țară, ce o înconjura, — înlocuirea violenței militare prin ordinea civilă — și autoritatea, pe care legea și partizanii legii o obținuseră asupra celor cari, în baladele gaëlice, erau numiți copii vijelioși ai sabiei. Simțea, e adevărat, că i se știrbise însemnătatea și că trăia greu, dar moartea lui Mac-Tovish-Mhor era, după ea, o cauză suficientă și nu se îndoia, că nu va recâștigă considerația de care se bucurase altă dată, atunci când Hamish-Beau, sau James cel *Blond*, va putea mânui armele tatălui său. Dacă deci se întâmplase, ca Elspat să fie gonită cu asprime de vre-un moșier brutal, — când cerea ceva trebuincios nevoilor ei, sau micii sale turme — amenințările ei de răzbunare, exprimate într'un chip întunecat, dar spăimântător, smulgeau adesea ori de la oamenii înspăimântați de bleste,

mele ei, darul, pe care îl refuzaseră sărăciei ei. Iar gospodina îngrozită, ce dădea merinde sau bani văduvei lui Mac-Tavish-Mhor, dorea în fundul inimii, ca bătrâna vrăjitoare să fi fost arsă în ziua în care îi fusese împuşcat soțul.

Se scurseseră astfel mai mulți ani, în timpul cărora Hamish-Beau crescuseră și se făcu, e adevărat, egal tatălui său în talie și forță, dar plin de vioiciune și de îndrăzneală, având părul bălai, obraji trandafirii, privirea unui vultur, și toată sprinteneala, dacă nu și toată forța, temutului său tată, despre povestea și isprăvile căruia mamă-sa nu mai conținea povestitul, vrând să-și formeze fiul pentru aceeași viață de aventuri. Dar tinerii văd starea prezentului acestei lumi schimbătoare cu un ochi mai pătrunzător de cât bătrânii. Plin de dragoste pentru mamă-sa și dispus să facă totul pentru a-i procura mijloacele de existență, Hamish văzu cu toate astea, atunci când cunoscuseră lumea, că viața de cateran era de-acum înaintea tot așa de primejdioasă pe cât de necinstită și că, dacă trebuia

să imite faptele mari ale tatălui său, trebuia s-o facă pe-o altă cale, mai potrivită părerilor vremii.

Pe măsura ce facultățile spiritului și corpului se dezvoltară în el, simți mai bine în ce strâmtoare era, simți vederile greșite ale mamei lui și ce străină era ea de schimbările întâmplătoare în societatea pe care o vedea așa de puțin. Vizitându-și prietenii și vecinii, își dădea seama de slabele mijloace de existență la cari mamă-sa era redusă și află, că ea nu avea nimic, sau aproape nimic în afară de lucruri absolut trebuitoare vieții, și că din acestea adeseori aproape că-i lipsiau. Izbânzile lui, la pescuit sau la vânatoare, îi îngăduiră câte odată să mărească puțin mijloacele ei de existență; dar nu văzu alt izvor regulat pentru a o întreține, de cât umilirile unei munci servile, la care, chiar dacă s'ar fi putut supune, ar fi dat de sigur o lovitură de moarte mândriei mamei lui.

Elspat, pe de altă parte, văzu cu surprindere, că Hamish-Beau, cu toate că acum era înalt la trup și destoinic să poarte armele, nu arată nici o

înclinare pentru meșteșugul activ al tatălui său. Era în inima ei un simțimânt de mamă, care o împiedica să'l îndemne fățiș să înceapă viața de ceteran, înfricoșată de primejdiile, la cari trebuia să'l expue soțul acesta de viață; și, când dorea să-i vorbească despre aceasta, închipuirea ei arzătoare îi înfățișă umbra soțului, ridicându-se între ea și fiu, purtând tartanu-i însângerat și care, cu degetul pe buze, o oprea să-i vorbească.

Cu toate acestea ea se mira de o purtare ce părea că vădește în fiul ei lipsă de îndrăzneală și oftă văzându-l petrecându-și zilele în lenevie, îmbrăcat în haina cu poale lungi a câmpiei, pe care legea o impunea muntencilor în locul costumului lor pitoresc. Se gândea că, ar fi semănat mai mult soțului ei, dacă ar fi purtat pledul scoțian strâns cu o cingătoare și dacă arme bine frecate i-ar străluci la coapsă.

În afară de motivele acestea de neliniște, Elspat mai avea altele cari nășteau din firea-i vijelioasă. Dragostea ei pentru Mac-Tavish-Mhor fusese însoțită de respect și uneori chiar de teamă; căci ceteranii nu erau oame-

meni, cari să se supună femeilor. Dar în timpul copilăriei și primei tinereți a fiului ei, dânsa exercitase asupra-i o autoritate poruncitoare, care dădea iubirii de mamă un caracter de gelozie.

Nu putea să rabde, ca Hamish, pe măsură ce creștea, să facă zilnic un pas spre neatarnare și să lipsească din bordei când îi va plăcea și pentru cât timp o vrea. Vedea cu părere de rău, că deși avea pentru ea tot respectul și dragostea, avea aerul că crede a fi singur stăpân și răspunzător pe acțiunile lui. Astfel de simțiminte nu ar fi adus urmări prea mari, dacă ar fi știut să le închidă în sufletul ei, dar înflăcărea și nerăbdarea firii o făcură adeseori să arate fiului ei, că se credea neglijată și nedemnată. Când dânsul lipsea pentru câțva timp fără a arăta motivul, necazul mamei la întoarcere, era de obicei așa de nestăpânit, că inspiră tânărului doritor de neatarnare și lacom să-și îmbunătățească soarta în lume, gândul de a o părăsi, cu scopul chiar de a agonisi ceva în mod mai prielnic pentru nevoile aceleia

ale cărei pretenții exclusive asupra dragostei lui de fiu, nu ținteau decât să-l oprească într'o pustietate unde mureau de foame și unul și altul, fără nădejde și fără ajutor.

Intr'o zi, când Hamish păcătuisese pribegind din nou, fără să fi întrebat pe mamă-sa, aceasta, nemulțumită și mâniată, îi arătase la întoarcere mai multă asprime de cât de obicei, ceea ce ațâțase în el un simțimânt de neplăcere, care-i acoperi fruntea și obrazii cu un nor trist și posomorât. În cele din urmă, fiind-că perzista în necazul ei smintit, fiul își pierdu răbdarea; își luă pușca de lângă sobă și, mormăind un răspuns, pe care respectul pentru mamă-sa îl împiedica să-l spună tare, era să părăsească coliba, în care de abia intrase...

— Hamish, îi zise mama, iar mă părăsești ?

Dar Hamish nu răspunse de cât privind cocoșul puștii și frecându-l :

— Da, freacă-ți pușca ! reluă mama cu amărăciune. Imi pare bine că ești destul de curajos ca s'o descarci, fie chiar într'o capră.

Hamish tresări la mustrarea ce n'o

merită și nu răspunse de cât c-o privire mânioasă. Ea văzu că a găsit mijlocul să l necăjească.

— Da, zise ea, încrunță-te cât ți-o plăcea față de-o bătrână, care e mama-ta, — dar n'ai să te încrunți, nici din sprânceană măcar, în fața unui om mânios și în toată puterea!

— Taci, mamă, sau vorbește de lucrurile pe cari le cunoști, zise Hamish foarte mânios..., adică de furcă și de fus.

— Crezi, că la furcă și la fus mă gândeam, când te purtam pe spate printre gloanțele a șase Saxoni, pe când nu erai de cât un copil? Află, Hamish, că știu de o mie de ori mai bine ca tine ce e o sabie sau pușcă și niciodată n'ai să înveți prin tine, atâtea lucruri mari despre război, câte ai văzut tu când erai învelit în șalul meu.

— Te-ai hotărât, mamă, să nu mă mai lași în pace acasă, dar toate astea se vor sfârși, zise Hamish în clipa în care, din nou hotărât să părăsească co'iba, se ridică și înaintă spre ușe.

— Stai aci, îți poruncesc, zise ma-

ma; stai aci, sau să dea Dumnezeu ca pușca pe care-o porți să fie moartea ta și drumul pe care-l ei, pieirea ta !...

— Pentru ce asemenea vorbe, mamă? zise tânărul întorcându-se, nu sunt bune și nu pot naște nimic bun. Rămâi sănătoasă! În clipa asta suntem prea necăjiți, ca să mai putem sta de vorbă.

«Rămâi sănătoasă. Multă vreme n'o să mai mă vezi».

Zicând acestea plecă și lăsă pe mamă-sa care, în primul minut de îndârjire, făcu să plouă asupra lui un potop de blesteme și care, o clipă în urmă, rugă pe Dumnezeu să le facă să cadă pe capul ei și să cruțe pe-al fiului. Ziua aceea și cea următoare fu sclava exagerării și a violenței, — când rugând cerul și toate puterile, pe cari tradiții ridicole i le făcuseră familiare, să-i dea pe fiul, pe mielul sufletul ei; când cugetând, cu furie, cu ce vorbe amare îi va mustra neascultarea la întoarcerea-i; când gândindu-se la cuvintele cele mai dragăstoase, pentru a-l opri în coliba pe care, în dragostei ei, n'ar fi primit s'o schim-

be, când o locuia și fiul, — nici pentru odăile castelului Taymouth.

Trecură două zile în timpul cărora nu se îngriji să se hrănească, nici măcar cu slabele-i mijloace și, lipsită de puterea unui corp obicinuit cu ostenele și cu lipsurile de tot felul, nimic n'ar fi putut s'o țină în viață, cu toate că groaza sufletului ei o împiedica să-și simtă slăbiciunea. Locuia, în epoca aceasta nenorocită, coliba lângă care o găsisem, dar pe atunci locuința aceea era într'o stare mult mai bună, mulțumită grijilor fiului, care o zidise și reparase în parte.

A treia zi după dispariția lui, pe când sta pe prag, legănându-se în felul femeilor Higlandei, când încearcă vre-o supărare sau vre-o nenorocire, văzu trecând un om pe drumul mare, ceva mai sus de colibă. Ea abia aruncă o privire asupra-i: omul era călare. Nu era deci Hamish și prea puțin se îngrijea Elspat de toate celelalte ființe, cari ar fi putut locui pământul pentru a-și mai întoarce a doua oară ochii spre el. Cu toate acestea străinul se opri în fața colibeii și, sărind de pe cal, urmă poteca po-

vârnită și stâncoasă ce ducea spre Elspat.

— Domnul să te binecuvânteze, Elspat Mac Tavish!

Dânsa privi omul care-i vorbea în limba ei, cu neplăcere, ca o persoană ce se găsește întreruptă în visările ei, dar călătorul grăi :

— Ți-aduc noutăți din partea fiului tău Hamish!

Pe loc, străinul acesta, care păruse Elspatei ființa cea mai puțin interesantă ce a putut să existe, deveni tot așa de impunător ca și un vestitor venit din ceruri pentru a hotărâ cu glas tare asupra vieții sau morții sale. Sări de jos, tremurând și cu mâinile împreunate și ridicate spre cer; cu ochii țintiți asupra străinului și cu tot corpul înclinat spre el, îi făcî, cu privirea-i lacomă, întrebările, pe cari gura ei nu putu să le îngăimeze.

— Fiul tău îți trimete respectoasele sale amintiri împreună cu asta, zise vestitorul — punând în mîna Elspatei o punguliță, având patru sau cinci dolari în ea.

— A plecat! a plecat! strigă Elspat. S'a vîndut pentru a fi sluga

Saxonilor și nu-l voi mai vedea. Spune-mi, Miles Mac-Phadraik, căci acum te recunosc, pus-ai prețul sângelui fiului meu în mâna mamei?

— Oh! Să mă păzească Sfântul! răspunse Mac-Phadraik, care eră un taksman și se bucură de o întindere însemnată de pământ sub șeful său, proprietar trăind la o depărtare de aproape douăzeci de mile. Să mă păzească Sfântul să mă fac vinovat de nedreptate sau de minciună către văduva sau către fiul lui Mac-Tavish-Mhor! Îți jur pe mâna șefului meu, că fiul tău e sănătos, că va veni curând să te vadă și atunci îți va spune el însuși restul. Apoi Mac-Phadraik reluă poteca, pe care venise, intra în drumul mare și, urcându-se pe cal, porni înainte.

III

Elspat Mac-Tavish rămase privind banii ca și cum aceștia ar fi putut să-i spună, cum au fost câștigați.

— Nu-mi place acest Mac-Phadraick, își zise ea. De neamul lui vorbea cântărețul, când zicea :

«Temeți-vă de ei, nu când cuvintele le sunt zgomotoase ca vântul de ear-nă, ci când ating urechile voastre ca un cântec al sturzului».

«Totuș, taina asta n'are de cât un înțeles : fiul meu și-a luat sabia pentru a căpăta cu forța, ca un adevărat om, ceea-ce oamenii de nimic ar vrea, cu vorbe de speriat copii, să'l împiedice să ia.

Când o asemenea idee îi intră în cap, Elspat o găseă absolut logică, mai ales că Mac-Phadraick, după cum știa dânsa, ori cât de prudent era,

încurajase purtarea soțului ei cum-părând de la el vite, cu toate că știă cum erau căpătate, îngrijindu-se totuș, să facă în așa fel târgul, încât să aibă cel mai mare folos, fără a împărți cu el o cât de mică primejdie. Cine putea mai bine de cât Mac-Pha-draick să arate unui tânăr cateran drumul, ce trebuia să-l urmeze pentru a-și începe primejdiosul meșteșug cu mai multă speranță de izbândă? Cine putea mai bine de cât el să prefacă prada în bani? Simțimintele, ce o altă femeie ar fi putut să încerce, gândindu-se că un fiu unic s'a aruncat în cariera în care tatăl a pierit, erau abia cunoscute de mamele higlande din acel timp.

Elspat socotea moartea lui Mac-Tavish-Mhor ca pe a unui erou ce pierise în meșteșugul războinic, dar care nu căzuse fără răzbunare. Se temeă mai puțin de moartea fiului ei de cât de necinste. Se temeă să nu se supue străinilor, și să nu fie prins de somnul acela ucigător al sufletului, pricinuit de ceea ce privea ea drept o robie.

Principiul acesta moral, care naște

așa de firesc și de just în spiritul celor ce-au crescut sub un guvern statornic, ale cărui legi apăra averea celui slab în contra năvălirii celui tare, era pentru biata Elspat o carte închisă și un izvor ascuns. Invățase a privi în Saxoni un neam cu care locuitorii munților erau continuu în luptă, și credea că toate așezămintele ce stau la îndemâna unei năvăliri a Higlanzilor, erau un obiect legitim de atacare și jaf.

Principiile ei în privința aceasta mai fuseseră întărite nu numai prin dorința ce o avea de a răzbuna moartea soțului, ce și printr'un simțimânt de indignare generală ce există, nu fără dreptate, în inimile Higlanzilor, în urma purtării barbare și violente a învingătorilor după lupta de la Culloden. Erau chiar câte-va clanuri muntene pe cari ea le privea, la ocazie, ca făcute pentru jefuire, din cauza unor vechi dușmăanii și urile mortale ce existau între ei și acela din al cărui clan era ea.

Prevederea ar fi întrezărit ușor ce slabe erau mijloacele, pe cari le îngăduia timpul de față, pentru a re-

zista puterii unui guvern regulat, care, atunci când autoritatea îi eră mai șovăelnică și mai slab stabilită, a putut să oprească, totuș, jafurile unor caterani cum eră Mac-Tavish-Mhor; dar prevederea eră necunoscută unei femei singuratece, ale cărei idei țineau încă de vremea tinereții sale. Iși închipuea, că fiul ei n-avea decât să se proclame urmașul tatălui său, în cariera de întreprinderi îndrăznețe, pentru ca o sumă de oameni, tot așa de viteji ca acei ce merseseră sub poruncile lui Mac-Tavish-Mhor, să alerge sub aceiași flamură. Pentru ea Hamish eră vulturul care n'avea de cât să se înalțe într'un nobil avânt și să-și reia locul în văzduh, și nu înțelegea, cu ce înverșunare avântul acesta va fi supraveghiat de acum înainte și ce număr mare de gloanțe vor ținti spre inima lui.

Intr'un cuvânt, starea cea nouă a societății inspiră femeii simțiminte a căror vreme trecuse. Trăise în lipsă, în dispreț și în apăsare, de când soțul ei nu mai înspăimântă pe nimeni, și credea că-i va renaște puterea, când flul se va hotărâ să joace

rolul tatălui. Dacă pătrundea mai adânc în viitor, nu era de cât pentru a se gândi că rămășițele ei înghețate au fost așezate în mormânt, că tribul, după obicei, a făcut să răsune de-a-supra-i strigatele și cântecele funebre, cu mult înainte ca scumpul Hamis cel Blond să fi pierit cu mâna pe mânerul săbiei lui însângerate. Capul tatălui lui albise și fusese expus la mii de primejdii înainte ca dânsul să cadă cu armele în mână. Că a putut ea supraviețui unei astfel de priveliști, era o urmare naturală a moravurilor veacului și era mai bine, gândea ea în mândria ei, că l-a văzut murind astfel, de cât să-l vadă părăsind viața într'o colibă afumată, pe un pat de paie mucedu, ca un câine doborât de osteneală, sau ca un bou ce moare de o boală. Dar ceasul feciorului, al viteazului ei Hamish, era încă foarte departe. El trebuia să triumfe, să învingă ca și tată-său. Și când va cădea în sfârșit, căci ea presupunea că într'o zi va pieri și el de o moarte sângeroasă, Elspat va fi fost de mult coborâtă în mormânt și nu va putea nici să-i vadă agonია, nici

nu va plânge pe groapa mormântului lui.

Elspat se exaltă, la gândurile acestea șmintite, până la obișnuitu-i entuziasm, sau mai bine, mai tare ca ori-când. Și urmând graiul umflat al scripturii, care, în idiomul acesta, nu se deosebește de stilul sfânt, se sculă, se spală, se pririni, mănăcă pâine și prinse curaj.

Ardea de dorința de a-și vedea feciorul întorcându-se; dar simțirea aceasta nu mai era întovărășită de neliniștea amară, pe care o pricinu-este îndoiala și teama. Iși zicea în sine, că el are încă multe de făcut înainte de a putea, în veacul în care trăia, să se ridice la rangul unui șef mare și temut. Cu toate acestea se așteptă într-o câțva să-l vadă întorcându-se în capul unei cete de oameni îndrăzneți, la sunetul cornului, cu steagurile desfășurate, cu nobilul tartan fluturând în voia vântului, înfruntând legea, care oprise, cu pedepse aspre, costumul național și portul cavaleriei higlandeze; pentru toate acestea, închipuirea ei aprinsă se mărginea să-i dea câte-va zile.

De îndată ce ideea aceasta puse stăpânire pe spiritul ei, toate gândurile ei nu mai avură altă țintă de cât să se pregătească pentru a-și primi fiul în fruntea tovarășilor lui, împodobindu-și coliba, așa cum o împodobeau la întoarcerea tatălui.

N'avea mijloace să cumpere de mâncare, dar nu dădea nici o însemnătate faptului ; fericiții caterani vor aduce cu ei vite de toate soiurile. Totuș, rânduia înăuntrul bordeiului pentru primire, pritocea sau distila usquebangul într'o așa cantitate, că nu și-ar fi putut închipui nimeni, niciodată, că o singură femeie ar fi fost în stare să facă atâta. Iși rânduia bordeiul într'o așa ordine, că s'ar fi crezut că e o zi de petrecere. Il mătură, îl împodobì cu ramuri de feluriti arbori, ca pe locuința unei evreice în ziua numită sârbătoarea Tabernacolului. Pregătea sub forme, pe cât se putea de felurite, produsul laptelui turmișoarei sale, pentru a ospăta pe fiul și pe tovarășii pe cari spera să-i primească odată cu el.

Dar podoaba însemnată, aceea pe care o căută cu cea mai mare îngrijire, era *cloub-berri-ul*, o poamă pur-

purie, ce nu se găsește de cât foarte sus pe munte și foarte puțină. Soțul ei, ori poate vreunul din strămoșii lui, alesese fructul acesta ca emblemă a familiei, fiind-că părea că însemnează totdeodată, prin raritatea lui, numărul mic de inși din care se alcătuiă clanul, iar prin locul unde se găsește, înălțimea ambițioasă a pretențiilor lor.

Atât cât ținură pregătirile acestea, Elspat fu într'o stare de fericire cam nesigură. De fapt, singura-i neliniște era că nu va avea vreme să isprăviască la timp tot ce ar putea să facă pentru primirea lui Hamish și a prietenilor lui, cari, gândea ea, au trebuit să se alipească de dânsul.

Dar când isprăvi în sfârșit ce putea să facă, se găsi din nou neocupată în afară de grija caprelor; și după ce isprăvea cu ele, nu-i rămânea de cât să treacă în revistă micile preparative, să reînnoască pe cele pieritoare, să înlocuiască ramurile uscate și frunzele vestejite, apoi să se așeze la ușa bordeiului și să cerceteze drumul care, de o parte, se urca de la țăr murile Awului, iar de cealaltă ocolea înălți-

mile muntelui, potrivindu-se locurilor ridicate sau netede, după cum hotărâse planul inginerului militar. Cu toate acestea închipuirea, făurindu-și un tablou al viitorului după amintirile trecutului, zămislea, din ceața dimineții ori din norii amurgului, formele fantastice ale unei trupe în marș, numită pe atunci *Sider dhu*, alcătuită din soldați purtând tartanul cenușiu al Scoției și numiți astfel pentru a-i deosebi de batalioanele sta-cojii ale armatei engleze. Cu asemenea lucruri își petrecea ea multe ceasuri dimineața și seara.

IV

În zadar Elspat își plimbă privirile pe poteca depărtată, de la întâia lumină a aurorei și până la cea din urmă rază a amurgului. Praful nu se ridică de nicăieri pentru a vesti arme scânteietoare sau pene fluturând în voia vântului. Călătorul singuratec mergea cu pas măsurat și nepăsător, purtând redingota cenușie a câmpiei și tartanul, vopsit în negru sau purpuriu, supunându-se astfel ordinului de a nu-l purta în culori bălțate. Munteanul, descurajat de legile aspre, cu toate că necesare poate, cari proscriseră armele și costumul, socotite ca un drept al său din naștere, se deosebia prin capul lui plecat și înfățișarea-i abătută. Nu în oameni atât de umiliți putea Elspat să recunoască înfățișarea ușoară și liberă a fiului ei,

acum când el, după cum își închipuia dansa, adoptase o viață nouă, liberându-se de toate semnele robiei Saxonilor. În fiecare noapte, când întunericul acoperea pământul, se depărta de ușa totdeauna deschisă și mergea să se arunce pe patul tare, nu pentru a dormi, ci pentru a veghea.

— Oamenii viteji sau groaznici, zise ea, merg în timpul nopții; pașii lor se aud atunci când totul tace, afară de vijelie și de cataractă; ciuta fricoasă apare numai atunci când soarele strălucește pe vârful muntelui; iar lupul îndrăzneț umblă la lumina roșie a lunii lui August.

În zadar judeca ea astfel. Vocea dorită a fiului ei nu venea s'o cheme din culcușul sărac, în care sta întinsă, gândindu-se la întoarcerea lui. Hamish nu venea.

Nădejdea întârziată, zice regele-profet, îmbolnăvește sufletul; — și cu toată tăria firii sale, Elspat începea să vadă, că nu e în stare să îndure truda la care o expunea dragostea neliniștită și exacerată, când, într'o dimineață, apariția unui călător, pe poteca singuratică a muntelui îi re-

însufleți speranțele cari începuseră a se schimba într'o disperare nepăsătoare. Străinul nu purta nici un semn al robiei saxone. De departe putu să vadă fluturând mantaua scoțiană, ale cărei cute cădeau la spate cu grație; și pana, pusă pe căciulă, arăta o naștere distinsă. Purtă o pușcă pe umăr; la șold îi atârna spada cu accesoriile obicinuite: jungherul, pistolul și *sporran-Mollah-ul*. Totuș, mai înainte ca Elspat să poată examina toate aceste particularități, pașii sprinteni ai călătorului deveniră mai grăbiți și dânsul mișcă brațu în semn de recunoaștere. O clipă în urmă, Elspat ținea în brațe pe fiul ei drag, îmbrăcat în portul strămoșilor lui, și părând în ochii mamei cel mai frumos între zeci de mii.

Ar fi peste putință să descriem cel dintâi transport al dragostii ei. Binecuvântările se amestecară cu numirile cele mai duiosase pe cari le-au putut scorni cuvântarea ei energică pentru a exprima încântarea sălbatcă a bucuriei. Masa fu repede încărcată cu tot ce avea ea de dat, pe când mama contempla pe tânărul os-

taș ce împărțea cu ea gustarea, ce asemănare, și cu toate acestea ce deosebire între simțimintele ce încerca ea acum și acelea încercate, când îl văzuse înghițind la sînul ei cea dintâi hrană!

Când transportul bucuriei sale se domoli, Elspat fu nerăbdătoare să afle aventurile fiului de la despărțirea lor, și nu se putu opri să nu-l dojenească aspru de îndrăsneala, cu care străbătuse muntele, ziua 'namiăza mare, în costumul muntenilor, când pedeapsa era așa de aspră și erau atâtea Haine-Roșii în țară.

— Nu te teme de nimic, mamă, zise Hamish, căutând s-o scape de neliniște și tot deodată puțin cam încurcat; pot purta *breacănul* chiar și la poarta cetății August, dacă vreau.

— Oh! Nu fii prea îndrăzneț, scumpul meu Hamish, cu toate că acestă-i cusurul ce se potrivește mai bine fiului tatălui tău, — nu fi prea îndrăzneț! Vai! nu se mai luptă ca altădată cu arme egale și în număr egal, — dușmanii ne întrec în arme și număr, iar cel slab și cel tare stau la acelaș nivel cu un copil, grație puștilor.

«Nu mă crede nedemnă de a fi numită mama ta și soția tatălui tău, dacă-ți vorbesc așa; căci om contra om, Dumnezeu știe, te-aș pune în fața celui mai viteaz din comitatul Breadingbanului, și chiar din al Lornei.

— Te încredințez, mamă, răspunse Hamish, că nu e nici o primejdie. Dar l-ai văzut pe Mack Phadraick? Și ce ți-a spus privitor la mine?

— Mi-a lăsat bani din belșug, Hamish: dar mi-a făcut cea mai mare plăcere, când mi-a spus că ești sănătos și că vei veni în curând să ne vezi. Dar păzește-te de Mack Phadraick, băete, căci când el se numea prietenul tatălui tău, ținea mai mult la cel mai păcătos bou din cireada lui de cât la sângele atât de prețios al lui Mach-Tavih Mhor. Folosește-te deci de serviciile lui, și mai ales nu scăpa din vedere să i le plătești, căci așa trebuie să lucrezi cu cei răi; dar ascultă sfatul meu și nu i te încrede.

Hamish nu se putea opri să nu scoată un oftat ce pareă vrea să arate Elspatei că sfatul venise prea târziu.

— Ce ai făcut cu el? întrebă ea cu un accent ce arăta nerăbdarea și spaima.

— Am primit de la el bani, și el nu dă fără să primească ceva în schimb; nu e din aceea ce schimbă făina pentru tărâțe.

— Oh! dacă te căești de târgul ce-ai făcut cu el și dacă poți să-l strici fără a te necinști, du-i banii înapoi și nu te încrede cuvintelor lui lingușitoare.

— Asta nu se poate, mamă, zise Hamish. Nu-mi pare rău de angajamentul meu, de cât numai într-o dată mă silește să te părăsesc în curând.

— Să mă părăsești! cum să mă părăsești? Copil nebun, gândești tu, că nu cunosc datorile soției, sau mamei unui om vrednic? Nu ești de cât un copil; și cu toate că tatăl tău a fost douăzeci de ani groaza țării, nu disprețuia nici tovărășia, nici ajutorul meu, ci zicea adesea, că ajutorul meu făcea cât a doi tineri puternici.

— Dar nu e vorba de asta mamă, ci fiindcă trebuie să părăsesc țara...

— Ce zici tu? răspunse mama întrerupându-l. Crezi că sunt ca o buruiană care prinde rădăcini unde crește și care trebuie să piară dacă o răsădești aiurea? N'am trăit totdeauna în Ben-Cruachan; am urmat pe tatăl

tău până în singurătățile Rossului, până în pustiiurile nepătrunse ale lui Y Mac Y Mhor. Ei băete, picioarele mele ori cât de bătrâne sunt, mă vor duce tot așa de departe cât și ale tale.

— Vai! mamă, zise tânărul cu vocea slăbită, dar cum să străbați marea....

— Marea? Cine sunt eu, ca să mă tem de mare? N-am fost în viața mea niciodată în barcă? N-am văzut strămtora lui Mull, insulele Treshornish și stâncile amenințătoare ale lui Haris?

— Vai! mamă, mă duc departe, foarte departe de toate aceste locuri. Sunt înrolat într'unul din noile regimente și mergem să ne luptăm contra Francezilor în America.

— Înrolat! repetă mama uimită; contra voinței mele, contra învoirii mele. N-ai putut să faci asta; n-ai vrut s'o faci.

Atunci, ridicându-se și luând o înfățișare de regală poruncă:

— Hamish, adăose ea, n'ai îndrăznit una ca asta.

— Deznădejdea, mamă, face să îndrăznim tot, răspunse Hamish cu un ton melancolic și hotărât. Ce pot face aici, unde abia câștig pâinea pentru

tine și pentru mine și unde totul se înrăutățește din zi în zi? Dacă ai vrea numai să stai jos și să mă ascuți, te voi convinge că am lucrat, pe cât am putut mai bine.

Elspat șezu jos cu surâs amar; și aceeași expresie aspră și ironică se zugrăvi pe față-î, în vreme ce, strângând buzele, ascultă justificarea fiului.

Hamish continuă fără a fi încurcat de nemulțumirea la care se aștepta.

— Când te-am părăsit, mamă, te-am părăsit, ca să mă duc la Mac-Phadrich, căci, — cu toate că e viclean și avar, ca toți Saxonii — e înțelept totuș și m'am gândit, că n'are să refuze, fiindcă nu-l costă nimic, să mă învețe în ce fel aș putea să îmbunătățesc soarta noastră în lume...

— Soarta noastră în lume! zise Elspat, pierzându-și răbdarea la aceste cuvinte. Te-ai dus să găsești pe un laș, al cărui suflet nu face mai mult ca al unui văcar, și i-ai cerut sfaturi de purtare? Tatăl tău n'a cerut niciodată sfaturi de cât curajului și săbiei sale.

— Mamă dragă, răspunse Hamish, cum să te conving, că trăești pe pământul strămoșilor noștri, ca și cum

strămoșii noștri ar exista încă? Trăești într'un vis, înconjurată de fantele acelor ce de mult sunt printre morți. Când trăia și lupta tata, cei mari respectau pe omul tare în mâni și bogății se temeau de el. Avea ca protectori pe Mac-Allan Mhor și Cafferfae și ca tributari, oameni de un rang mai de jos. Acum totul s'a sfârșit și fiul nu va căpăta de cât o moarte fără cinste și fără milă, drept preț al faptelor ce au adus tatălui său însemnătate și putere printre acei ce poartă *breacan-ul*. Țara e cucerită, luminile s'au stins; Glengary, Lochiel, Perth, Lord Lewis, toți șefii puternici sunt morți, sau exilați. Putem să ne întristăm, dar nu putem face nimic. Căciulă, spadă și sporrان, putere și bogăție, toate pieriră la Drummosie Muir.

— Nu-i adevărat! zise Elspat cu mânie. Tu și sufletele lașe ca al tău, v'ați lăsat subjugati de slăbiciunea inimilor vostre, și nu de forța dușmanului; ești ca și găinușa fricoasă, care ia drept umbra vulturului cel mai mic nor ce trece pe sus.

— Mamă, zise Hamish mândru, nu

mă învinui de slăbiciune a inimii. Mă duc acolo unde e nevoie de oameni cu braț de fier și cu suflete viteze. Părăsesc o pustietate pentru un pământ din care pot culege glorie.

— Și lași pe mama ta să piară de sărăcie și de bătrânețe, în singurătate, zise Elspat încercând rând pe rând toate mijloacele pentru a clătina o hotărâre care începea să-i pară mai adânc înrădăcinată de cum crezuse la început.

— Nimic din toate astea, răspuse el. Te las într'o înlesnire și într'o siguranță cum n'ai mai gustat. Fiul lui Balcardin a fost numit comandant și sub el m'am înrolat. Mac-Phadraick e însărcinat cu afacerile lui, îi caută recruți, și își face un câștig din asta.

— Iată ce e mai adevărat în toată istoria asta, pe când tot restul e ca și iadul de mincinos, zise bătrâna cu amărăciune.

— Dar trebuie să căutăm și noi interesul nostru, urmă Hamish, căci Barcaldin trebuie să-ți dea un bordei în pădurea lui de la Letter-Findreight, cu dreptul de pășune pentru capre și o vacă dacă vrei să ai una; și solda

mea, cu toată depărtarea mea de tine, va fi mai mult de cât îndestulătoare pentru hrana și celelalte nevoi ale tale. Nu te teme de nimic pentru mine. Plec simplu soldat, dar mă voi întoarce ofițer, plătit o jumătate de dolar pe zi, dacă nu trebuie altceva de cât să te bați curajos și să-ți îndeplinești regulat datoriile pentru a merita o astfel de răsplată.

— Sărmane copil! îl întâmpină Elspat cu un ton, în care mila se amesteca cu disprețul, — și te încrezi în Mac-Phadraick?

— Mă încred, zise Hamish a cărui frunte se acoperi cu un roșu închis, care era culoarea clanului său, căci Mac-Phadraick știe ce sânge curge în vinele mele, și pricepe că dacă nu s'ar ține de vorbă, ar putea să numere zilele cari mă vor aduce la Breadalban, cugetând că acele ale vieții sale nu se vor prelungi mai mult ca trei răsăriri de soare. Il voi ucide în propria lui casă, dacă mă va înșela, da, pe Dumnezeu care ne-a făcut pe unul și pe altul!

Privirea și înfațișarea tânărului ostaș impuseră pentru un moment!

Elspat nu era obișnuit să vadă în el expresia asta de simțiminte adânci și amare, care îi amintea atât de mult pe soțul ei; dar îl dojeni cu tonul insultător cu care începuse.

— Sărmane băete, zise, și crezi tu că de la depărtarea aceea, de la capătul lumii, se vor auzi amenințările tale și-i va păsa cui~~va~~ de ele? Dar du-te, du-te să-ți îndoii capul sub jugul Hanovrezului, contra căruia toți adevărații munteni s'au luptat până la moarte; du-te de te leapadă de familia regală a Sturzilor, pentru care tatăl tău și părinții lui, și părinții mamei tale, au înroșit cu sângele lor atâtea câmpuri de bătae; du-te să-ți bagi capul sub cingătoarea unuia din coborâtorii neamului lui Dermid, ai cărui copii au asasinat, da, adaose ea cu strigăt sălbatec, au asasinat pe părinții mamei tale în pacinicile lor locuințe de Glencoe. Da, continuă eai scoțând un strigăt și mai sălbatec și mai pătrunzător, eu nu eram născută pe atunci, dar mama mi-a spus și ascult încă glasul mamei mele-mi-aduc aminte și acum cuvintele ei,
« — Au venit în pace și au fost pr,

miți ca prieteni și mânilor lor însângerate aprinseseră focuri, zmulseră din suflete strigăte de durere și făptuiră omoruri».

— Mamă, răspuse Hamish, cu un ton trist, da hotărât, nu sunt de loc străin de toate nenorocirile acestea; nobilul braț al lui Barcaldin n'a vărsat o picătura din sângele lui Glencoe. Peste nenorocita familie a lui Glenlyon a căzut blestemul și pe ea și-a îngrămădit Dumnezeu răzbunarea.

— Iată că ai ajuns să vorbești ca un preot al Saxoniilor, îi răspuse ea. N'ar fi mai bine să rămâi aici și să ceri o biserică lui Mac-Allan-Mhor, ca să poți predica iertarea neamului lui Dermid?

— Eri eră eri, răspuse Hamish, și astăzi e astăzi.

«Când clanurile sânt sfărâmate și amestecate, e bine și înțelept, ca urile și certurile lor să nu supraviețuiască independenți și puterii lor. Acela ce nu se poate răzbuna ca om, nu trebuie să păstreze ca un laș o ură nefolositoare. Mamă, tânărul Barcaldin e un brav și e sincer; știu că Mac-Pha-draick l-a sfătuit să nu mă lase să viu

să-mi iau rămas bun de la tine, de teamă că nu cumva să încerci să mă depărtezi de planul meu; dar el a răspuns: «Hamish Mac Tavish e fiul unui brav și nu-și va călca cuvântul». Mamă, Barcaldin merge în capul a o sută din cei mai viteji copii ai munților, îmbrăcați în portul țării lor și cu armele părinților lor, cot la cot și de acelaș gând uniți. Am jurat să merg cu el, s'a încrezut în mine și mă voi încrede în el!...

La răspunsul acesta, rostit cu o așa tărie și hotărâre, Elspat rămase în desperarea-i ca lovită de trăsnet. Argumentele, pe care le crezuse atât de convingătoare și irezistibile, fuseseră respinse ca valurile de stâncă. După ce tăcu multă vreme, umplu paharul fiului și i-l întinse cu un aer de întristare, de considerație și de supunere.

— Bea, zise ea, sub acoperișul casei tatălui tău, înainte de a o părăsi pentru totdeauna și spune-mi dacă lanțurile unui nou rege și ale unui nou șef, pe cari strămoșii tăi nu i-a cunoscut niciodată de cât poate ca dușmani de moarte, spune-mi dacă acele lanțuri nu apasă asupra brațelor fiului tatălui ă u; spune-mi câte verigi au?

Hamish luă paharul, dar privi pe mamă-sa ca și cum n'ar fi știut ce vrea să spună. Ea continuă cu glasul mai ridicat :

— Spune-mi, căci am dreptul să știu voința acelora, din cari ți-ai făcut stăpâni, câte zile îmi îngăduie să te văd? Cu alte cuvinte, câte zile îmi mai rămân să trăiesc, căci, când mă vei părăsi, pământul nu va mai avea nimic demn pentru a mă face să-mi prelungească viața.

— Mamă răspunse Hamish Mah-Tavihs, pot să stau cu tine șase zile și dacă vrei să pleci cu mine, în a cincea zi, te voi duce liniștit la noua ta locuință. Dar dacă rămâi aici, voi pleca în a șaptea zi, la revărsatul zoriilor. Atunci, și nu mai târziu, va trebui să plec la Dunbarton, căci dacă nu vin în a opta, voi fi pedepsit ca dezertor, și mi-oi pierde onoarea de soldat și gentilom.

— Piciorul tatălui tău, răspunse ea, eră tot așa de liber ca și vântul. Eră tot așa de nefolositor să-i zici; unde mergi? pre cât e de în zadar să întreb pe nevăzutul conducător al norilor: pentru ce suflă? Spune-mi,

ce pedeapsă te obligă de oarece trebuie și vrei să te întorci la robia ta?

— Nu o numi robie, mamă, căci e slujba unui ostaș onorabil, singura slujbă cu putință acum pentru fiul lui Mac-Tavish-Mhor.

— Totuș, spune-mi, care va fi pedeapsa, dacă nu te întorci? insistă Elspat.

— Pedeapsă militară ca dezertor, răspunse Hamish, — fără ca să poată cu toate acestea să ascundă, de ochiul observator al mamei sale, o schimbare în trăsăturile lui produsă de un simțimânt lăuntric, pe care ea se hotărâ să-l cerceteze mai departe.

— Și asta e, zice ea cu o neliniște prefăcută, pe care privirile-i scânteietoare o dezmințeau, pedeapsa unui câine neascultător?

— Nu mă mai întreba, mamă, zise Hamish! Pedeapsa nu e nimic pentru acela ce nu o merită.

— Pentru mine e ceva, răspunse Elspat, pentru că știu mai bine de cât tine, că acolo unde se află puterea de a pedepsi, se află câte odată și voința de a pedepsi fără motiv. Aș vrea să mă rog pentru tine, Hamish, și

trebuie să știu împotriva căror rele trebuie să cer, celui ce veghează asupra întregului neam omenesc, ca să aibă în pază tinerețea și nepriceperea ta.

— Mamă, zise Hamish, puțin importantă, la ce pedeapsă va fi supus un criminal, când ești hotărât să nu meriți niciodată acest nume. Șefii noștri munteni aveau și ei obiceiul să pedepsească pe supușii lor și, după câte am auzit vorbindu-se, destul de aspru. Odinioară nu i s'a tăiat capul lui Lachlan Mac-Jan, din ordinul șefului său, pentru că a tras într'un cerb înaintea lui?

— Da, zise Elspat și și-a pierdut cu dreptate capul, pentru că necinstise pe tatăl poporului, chiar în fața clanului adunat. Dar șefii erau nobili în mânia lor, ei pedepseau cu o armă tăietoare și nu cu ciomagul. Pedepsele lor făceau să curgă sânge, dar nu aduceau dezonoarea. Poți tu spune la fel de legile, sub jugul cărora ți-ai pus capul pe care natura l-a născut liber?

— Nu pot, mamă, nu pot, zise Hamish cu tristețe. I-am văzut pedepsind

pe un Englez, pentru că a dezertat de sub ceeace numesc ei drapelul lor. A fost bătut cu vergile, da, bătut ca un câine, care a supărat pe un stăpân mânios. Priveliștea aceasta mi-a făcut rău, mărturisesc, dar pedeapsa bătăii nu e dată de cât oamenilor mai răi de cât câinii, cari nu știu să-și țină cuvântul.

— Cu toate acestea te vei supune acestei intamii, Hamish, răspunse Elspat, dacă vei da ofițerilor tăi vre-un motiv de nemulțumire, sau dacă vor născoci pe nedrept vre unul împotriva ta. Nu vreau să-ți mai spui nimic despre asta. Dacă în a șesea zi după aceasta ar fi ziua morții mele și tu ai rămâne să-mi închizi ochii, ești amenințat să fii bătut cu vergi, ca un câine legat de un stâlp, da, afară numai dacă nu vei avea inima destul de mărinimoasă ca să mă lași să mor singură și să rabzi ca în vatra mea pustie, ultimele două scântei: **acea** din focul tatălui tău și **acea** a vieții mamei tale să se stingă împreună.

Hamish străbătu coliba cu un pas, ce dovedea nerăbdarea și nemulțumirea.

— Mamă, zise el în sfârșit, nu-ți

băga în cap asemenea idei. Nu voi fi supus unei astfel de infamii, căci nu mi se va cuveni; și dacă mi s'ar întâmpla să fiu amenințat, aș ști să mor, înainte de a mă vedea necinstit până'ntr'atâta.

— Recunosc în cuvintele acestea pe fiul soțului inimii mele! răspuse Elspat, și schimbând vorba, păru că-și ascultă fiul cu o melancolie ce nu găsea nimic să răspundă, când el îi aminti timpul scurt, ce le era îngăduit să petreacă împreună, și o rugă să-l lase să se scurgă fără nici o aluzie nefolositoare și neplăcută relativ la împrejurările ce-i sileau să se despartă în curând.

Elspat se încredință atunci că fiul ei, între alte calități ale tatălui, avea acel spirit bărbătesc și mândru, care te opreă să-l întorci de la o hotărâre luată. Arată deci un aer de supunere aparentă, și dacă din când în când isbucnea în plângeri și în murmure, eră fiindcă nu putea să îmblânzească cu totul impetuoșitatea firii sale, sau pentru că, cugetând, înțelegea că o consimțire totală și fără rezervă ar putea să pară fiului ei prefăcută și

suspectă, și l-ar forța să se păzească și să-i strice planurile prin cari nădăjduia încă să-i împiedice plecarea. Dragostea ei de mamă, arzătoare, deși interesată, dar incapabilă de a fi modificată de cea mai mică considerație asupra foloaselor pipăite ale nefericitului țel al dragostei ei, seamănă cu dragostea ce o au animalele prin instinct pentru puii lor, și ca și aceste ființe inferioare, neputând pătrunde mai departe în viitor, simți numai că a fi despărțită de Hamish al său și a muri eră tot una pentru ea.

În timpul scurt, ce le mai rămânea, Elspat secă toate mijloacele, născocite de dragostea ei pentru a face plăcută fiului vremea ce trebuiau să petreacă împreună. Amintirea o ducea departe în trecut și comoara de legende, cari sînt ori când principala distracție a muntenilor în clipele de repaos eră mărită încă prin cunoașterea cântecelor vechilor barzi, tradițiilor Sennachievilor și povestitorilor istorici, cei mai prețuiți. Grija-i grăbită, ca nu cum va să-i lipsească ceva fiului, eră într'adevăr așa de stăruitoare, în cât aproape îl împovără, iar el căută cu

blândețe să o împiedece să se oste-nească, fie că-i făcea un pat de crengi înflorite, fie că-i pregătea de mâncare.

— Lasă-mă să fac, cum îmi place, Hamish, răspunse ea; îți împlinești dorința părăsind pe mamă-ta, lasă-mă să mi-o împlinesc și eu, cât timp vei sta lângă mine.

Părea așa de împăcată cu angajamentele luate de el, în cât îl ascultă vorbind de schimbarea locuinței pentru a se duce pe moșia lui Green Collin, cum îi zicea aceluia pe proprietățile căruia îi îngrijise fiul un azil. Dar, în fond, nimic nu era mai departe de gândul ei. În cursul certelor, Elspat conchisese din cuvintele lui, că, dacă nu s'ar întoarce el în ziua hotărâtă, se expunea la o pedeapsă corporală. Amenințat să fie în chipul acesta necinstit, pricepea ea foarte bine că Hamish n'ar voi niciodată să se supună unei asemenea pedepse, și să se întoarcă la regimentul unde se putea să-l bată. Dacă presupunea ea că și alte consecințe ar fi putut să rezulte din planu-i nenorocit, e peste putință să știm; dar cea care împărtășise toate primejdiile și toate

restriștile lui Mac-Tavish-Mhor, învășase printr'o mie de pilde că rezistența sau fuga erau pentru un om curajos, în mijlocul unei regiuni acoperită cu stânci, lacuri, munți, trecători primejdioase și păduri întunecate, un mijloc pentru a zădărnici urmărirea mai multor sute de inși. Ea n'avu deci nici o frică de viitor, și unicul țel al gândurilor ei fu să împiedice pe Hamish să-și țină cuvântul dat oșterului.

În planul acesta ascuns, ea înlătura propunerile repetate ale fiului care o rugă să plece cu el și să meargă să-și ia în stăpânire noua locuință — i se împotrivi cu motive, cari părea așa de naturale, încât el nu se neliniști și nici nu se supără.

... Nu-mi pretinde, îi zise ea, ca într'o aceeași săptămână să-mi iau rămas bun de la singurul meu fecior și de la valea în care am trăit atâta vreme. Ingăduie, ca ochii mei slăbiți de lacrămile ce le stârnești tu, să se mai plimbe, cel puțin, câtva timp, pe lacul Awe și pe Beu Cruachan.

Hamish cedă cu atât mai bucuros, în împrejurarea aceasta, doriștelor

mamei sale, cu cât una sau două persoane, ce locuiau într'o vale vecină și ai căror fii făceau parte din trupa lui Barcaldin, trebuiau de asemenea să-și așeze locuințele pe moșiile aceleiaș șef și părea lucru hotărât, că Elspat va pleca cu ele când vor purcede în spre acolo. Astfel Hamish crezu că satisfăcuse fantezia mamei sale asigurându-i o viață fericită și pacinică. Dar ea nutrea în sufletul ei alt-fel de gânduri și planuri!

Termenul concediului lui Hamish se apropia; de mai multe ori își propusese să plece, pentru a fi sigur că va sosi pe îndelete și de timpuriu la Dumbarton, oraș în care se găsea cartierul general al regimentului dar, rugăciunile mamei, înclinarea lui firească de a mai rămâne în mijlocul priveriștilor scumpe inimii, și mai ales încrederea nestrămutată în iuțeala și energia lui, îl siliră să-și amâne plecarea până în a șasea zi, cea din urmă ce mai putea s'o petreacă lângă mamă-sa, dacă voia cu tot dinadinsul să execute condițiile concediului.

V

În seara de dinaintea zilei hotărâtă pentru plecare, Hamish se coborâ spre gărlă cu undița, ca să guste pentru cea din urmă oară acest fel de petrecere, în care era neîntrecut, și pentru a-și procura în acelaș timp mijlocul de a prânzi cu mamă-sa ceva mai bine.

Fu fericit ca de obicei și îl cuprinse în curând un somn bun. Ajungând acasă, i se întâmplă un lucru de care vorbi îndată ca de o prevestire rea, cu toate că probabil imaginația lui aprinsă, unită cu înclinarea generală a compatrioților lui pentru minuni și exagerări, dete o însemnătate superstițioasă unei întâmplări obicinuite, și firești.

Pe poteca ce ducea spre casă, fu surprins văzând un om care, întocmai

ca el, era îmbrăcat și înarmat după chipul vechilor Higlandzi. Cel dintâi gând ce-i trecu prin minte era că trecătorul acesta făcea parte din regimentul lui, ai cărui soldați, ridicați de guvernământ și purtând armele după ordinul regelui, nu erau supuși noilor regulamente, cari înlăturau portul cel vechi și armele de odinioară. Dar, pe când iuția pasul pentru a ajunge pe camaradul presupus și a-i cere să-l întovărășească în călătoria de a doua zi, fu surprins văzând că străinul purta o cocardă albă, semn fatal, prigonit în țara Higlandzilor. Omul acesta era înalt la trup; înfățișarea lui avea ceva întunecat, care părea că-i mărește încă statura; și chipul cum părea că înaintea, mai mult alunecând de cât mergând, născu în spiritul lui harnic îndoeli superstițioase asupra firii ființei care trecea astfel pe dinaintea lui în amurg. Nu mai căuta să-l ajungă, dar se mulțumi să-l urmărească din ochi, crezând superstiția răspândită printre munteni, că nu trebuie nici să te apropie prea mult de aparițiile supranaturale întrezărite, nici să te ferești

de prezența lor, ci că trebuie să le lași să-și ascundă sau să-și desvăluie secretele, după cum le îngăduie puterea lor supranaturală, sau după cum scopul însărcinării lor poate s'o reclame.

Pe o movilă așezată la marginea drumului, tocmai în locul unde poteca, schimbându-și direcția, se coboară spre coliba Elspatei, necunoscutul se opri și păru că așteaptă apropierea lui Hamish. Hamish, la rându-i, văzând că trebuie să treacă pe lângă ființa aceasta suspectă, își adună tot curajul și înaintă spre locul unde o zărea mereu. Atunci necunoscutul îi arătă mai întâi coliba Elspatei și îi făcu cu brațul și cu capul un semn pentru a-l opri să se apropie; pe urmă întinse mâna spre drumul ce ducea spre miază-zi și gestul lui părea că-i poruncește să plece la moment în direcția aceasta.

O clipă în urmă, ființa aceea, care purta mantaua națională, dispărú. Hamish nu zise că pieri, căci erau în acest loc o mulțime de stânci și arbori pentru a se ascunde; dar se gândi că a văzut spiritul lui Mac-Tavish-Mhor,

îndemnându-l să pornească la moment în spre Dunbarton, fără să aştepte până a doua zi dimineaţă, şi fără să mai vadă bordeiul mamei sale.

Intr'adevăr, se putea să aibă nenumărate întâmplări cari să-i întârzie călătoria, mai ales într'o regiune unde erau atâtea treceri cu barca. De aceea hotărâ, fiindcă nu voia să plece fără a-şi lua rămas bun de la mamă, să nu rămână lângă ea de cât timpul trebuincios pentru a o îmbrăţişa, aşa că a doua zi, cea dintâi rază a soarelui să-l prindă pe drum, la mai multe mile de la locul de plecare spre Dunbarton. Coborâ deci poteca şi, intrând în colibă, spuse Elspatiei, cu un ton aproape brusc şi tulburat, căci văzu turburarea spiritului ei, că a hotărât să plece la moment. Spre surprinderea lui, ea păru că nu se împotrivese, dar îl îndemnă să ia ceva în gură înainte de a o părăsi pentru totdeauna. El înghiţi grăbit în tăcere, gândindu-se la apropiata lor despărţire, şi totuş abia crezând că va putea pleca, fără ca să se mai lupte odată în contra dragostei de mamă.

Cu toate acestea, spre marea lui mirare, dânsa umplu cupa despărțirii.

— Pleacă fiule, zise ea, de oare ce e voința ta nestrămutată; dar mai înainte, rămâi o clipă lângă vatra mamei tale; de mult flacăra va fi încetat să strălucească pe ea, când piciorul tău va reveni să scormonească ruinele bordeiului nostru.

— În sănătatea ta, mamă, zise Hamish; și să dea Dumnezeu să ne vedem fericiți, cu toate prevestirile tale întunecate.

— Ar fi mai bine să nu ne părăsim, zise mama, observându-l cu un ochi cercetător, pe când dânsul golea paharul în care el ar fi socotit ca un semn rău să lase o singură picătură nebăută.

— Acum, zise ea cu jumătate glas și printre dinți, pleacă dacă poți!

— Mamă, zise Hamish, punând pe masă paharul gol, băutura asta e plăcută la gust, dar ia din puterile ce ar fi trebuit să dea.

— Așa face ea la început, fiule, răspunse Elspat; dar culcă-te pe patul ăsta de frunze, închide ochii câteva clipe și un somn de un ceas îți va da

mai multă putere de cât od hna obi-
cinită a trei nopți întregi, dacă le-ai
putea uni pe toate într'una singură.

— Mamă, zise Hamish, asupra cree-
rului căruia băutura avea un efect
repede, dă'mi căciula; trebuie să te
îmbrățișez și să plec. Cu toate astea,
îmi pare că picioarele îmi sunt le-
gate de pământ.

— Te asigur, îi zise mama, are să-ți
fie bine într'o clipă, dacă vrei să te
culci o jumătate de ceas; mai sunt
opt ceasuri până 'n zori și, când se
vor arăta, va fi vreme destulă, pentru
ca fiul tatălui tău să pornească la
drum.

— Trebuie să te ascult, mamă. Simt
că trebuie, zise Hamish îngânând: dar
să mă deștepți când o răsări luna.

Se așeză pe pat, se lăsă pe spate și
adormi aproape îndată. Tremurând
de bucurie, ca cineva care-a isbândit
într'o grea întreprindere, Elspat se a-
pucă să dreagă cu dragoste mantaua
fiului adormit, căruia dragostea ei ne-
bunească trebuia să-i fie atât de fa-
tală și, pe când lucra, își striga bu-
curia printr'un accent, care exprima
în acelaș timp dragostea de mamă și
triumful amorului-propriu.

— Da, zicea dânsa, mieluşelul sufletuii meu, — luna va răsări şi va apune pentru tine ca şi soarele, dar nu pentru a lumina paşii tăi departe de pământul strămoşilor, sau pentru a te îndemna să slujeşti pe prinţul străin sau pe duşmanul neamului tău! Niciodată nu mă voi da pe mâna unui fiu al lui Dermid, pentru a fi hrănită ca o sclavă; ci acel ce e viaţa şi mândria mea va fi păzitorul şi sprijinitorul meu. Se zice, că ţara munţilor s'a schimbat; dar văd pe Ben-Cruachan, mândru, înălţându-şi capul spre cer, tot aşa de sus ca întotdeauna.

«Nimeni încă nu şi-a păzit turmele în albia adâncă a lacului Awe şi copacul, ce se vede acolo, încă nu se îndoiaie ca o salcie. Copiii munţilor vor fi, cum au fost şi părinţii lor, până ce munţii înşişi se vor coborâ la aceeaşi înălţime cu văile. În pădurile acestea sălbatice, cari ajungeau odinioară pentru a hrăni mii de viteji, fără îndoială va mai rămâne un pic de hrană şi un adăpost pentru o femeie bătrână şi pentru un tânăr viteaz din neamul cel vechi şi păstrând destinele de odinioară.

Pe când mama se bucura ast-fel, în rătăcirea-i, de isbânda viclesugului ei, — putem mărturisi cititorului, că se întemeiă pe leacurile și buruienile pe cari Elspat, pricepută în toate meșteșugurile ce aveau vre-o legătură cu viața sălbatecă pe care-o ducea, le cunoștea într'un grad neobicinuit și le întrebuiță pe unele pentru a vopsi tartanul cu diferite culori, pe când din altele prepara băuturi de diferite tării, și, din nefericire, știa să prepare una cu o putere grozavă de adormire; pe efectele acestei din urmă băuturi, după cum cititorul trebuie fără îndoială să-și fi închipuit, dînsa se întemeiase pentru a opri pe Hamish peste termenul fixat pentru întoarcere; și credea, că înspăimântarea de pedeapsa la care era expus, îl va opri să se întoarcă la regiment.

În timpul nopții acesteia grozave, Hamish Mac-Tavish dormi adânc, mai adânc de cât odihna obicinuită; dar nu tot așa a fost și cu mama lui. Abia închidea ochii o clipă și sărea în sus, temându-se că fiul să nu se deștepte și să nu fi plecat; și numai apropiindu-se de patul pe care dormea

el și ascultându-l răsufând regulat și cu putere, se liniștea, încredințată că nu putea să plece.

Cu toate acestea se temea, ca zorile să nu-l deștepte, învingând puterea adormitoare a băuturii cu care îi umpluse paharul. Dacă mai era vre-o nădejde că un muritor ar putea face călătoria, era sigură că Hamish o va face, chiar când ar trebui să moară de oboseală. pe drum. Turburată de spaima aceasta nouă, se căzni să îndepărteze lumina, astupând toate deschizăturile și toate crăpăturile prin cari ar fi putut să pătrundă în bordel razele dimineții, grijă care țintea să oprească, în mijlocul sărăciei, pe fiul, căruia i-ar fi dat bucuros lumea întreagă, dacă ar fi fost stăpână pe ea.

Toată truda ei era de prisos! Soarele străbătui cerul și cel mai sprinten cerb al Breadalbanului, urmărit fiind de câini, n'ar fi putut, ca să-și scape viața, să fugă atât de repede, pe cât trebuia să alerge Hamish pentru a ajunge la timp. Văduva lui Tavish-Mhor își ajunsese scopul.

Intoarcerea fiului ei la termenul

hotărât era cu neputință. De asemenea ea crezu cu neputință, ca el să se gândească vreodată la acea întoarcere, fiind, cum era acum, expus la primejdia unei pedepse rușinoase. Puțin câte puțin, în diferite rânduri, ea aflase de la el ce-l aștepta dacă nu se înfățișa în ziua hotărâtă și ce slabă nădejde avea de a fi tratat cu blândețe.

Toată lumea știe că marele și înțeleptul conte de Chatam se lăuda că a găsit mijlocul de a aduna, pentru apărarea coloniilor, pe acești munteni viteji, cari, înaintea lui, fuseseră isvor de teamă și bănuială pentru oricare administrație. Dar obiceiurile și firea acestui popor, îi aduseră câteva piedici în executarea planului patriotic. Din fire și din obicinuință, toți Higlanzii aveau obicei să poarte arme; dar în acelaș timp nu cunoșteau frânele pe cari disciplina le impune trupelor regulate, frâne atât de nesuferite! Ei alcătuiau un fel de miliție, care nu putea să conceapă să să stea numai în tabără. Dacă perdeau o bătălie, se risipeau pentru a scăpa și pentru a veghea la siguranța

familiei lor ; dacă repurtau o isbândă, se întorceau în fundul văilor lor, pentru a-și duce acolo prada și a se ocupa cu îngrijirea vitelor și moșioarei lor.

Privilegiul de a se duce și a se întoarce după bunul lor plac, era așa de mare în ochii lor, că nu voiau să fie lipsiți de el, chiar de către șefii lor cari, în alte privințe aveau asupra lor o putere atât de despotică.

Urma de aci că recruții luați printre Higlandzi anevoie putură să priceapă asprimea unui angajament militar, care silea pe om să slujească în armată mai multă vreme de cât credea el de cuvință ; și poate că se întâmpla uneori că la înrolare, nu li se arăta durata angajamentului, de teamă că aflând-o să nu-și schimbe hotărârea. Erau deci numeroase dezertări în regimentul gata de plecare și, bătrânul general care comanda la Dunbarton nu văzu altceva mai bun pentru a le opri, de cât să poruncească să se dea o pildă neobicinuită cu un dezertor englez. Regimentul tinerilor munteni fu obligat să stea de față la pedeapsă, ceea-ce îngrozi și

desgustă pe oamenii mândri de cinstea persoanei lor și firește ațâță pe mai mulți împotriva serviciului militar. Dar bătrânul general, care studiasse disciplina în războaiele Germaniei, stăruî în părerea sa, și vesti în ordinul de zi că cel dintâi muntean care va dezerta sau nu se va înfățișa la expirarea concediului său, va fi bătut cu vergi și pedepsit ca și vinovatul a cărui caznă o văzuseră. Nu se îndoia nimeni că generalul își va ține cuvântul de câte ori va fi nevoie de asprime. Elspat știa deci, că fiul ei, când va vedea că nu mai poate să asculte de ordinele generalului, va ști în același timp că nu mai poate să înlătoreze pedeapsa degradatoare a dezertării, dacă s'ar întoarce sub ordinele acestui șef.

După ce trecu amiaza, temeri noi se deșteptară în spiritul femeii acesteia singuratice. Fiul ei tot dormea sub înrâurirea narcoticului; dar ce va face dacă sănătatea sau judecata lui vor suferi din cauza unei doze mai tari de cât cele obicinuite ?

Pentru întâia oară, cu toată ideia înaltă ce o avea de autoritatea ei de

mamă, Elspat începu să se teamă de mânia fiului ei, față de care inima îi spunea că e vinovată. De câțva timp firea lui Hamish era mai puțin mlădioasă, și hotărârile lui, mai ales de când se înrolase, erau mai neatârinate și dârj împlinite. Iși aminti de aspra încăpățănare a tatălui lui când se credea atins, și începu a se teme că Hamish, descoperind că l-a înșelat, să nu se răzbune părăsind-o și plecând în lume.

Iată turburătoarele temeri ce începură să cuprindă pe nenorocita femeie după izbânda aparentă a vicleșugului ei.

Se însera, când Hamish se deșteptă pentru întâia oară; dar nu se bucura încă pe deplin de facultățile minții și trupului său. Cuvintele lui vagi și pulsul agitat la început neliniștiră mult pe Elspat; ea întrebuiștea leacul pe care i-l inspira cunoștințele ei medicale, și, în cursul nopții, fu fericită să-l vadă adâncit încă odată în somnul, care fără îndoială, făcu să dispară cea mai mare parte din efectele narcoticului, căci, când soarele se ivi la orizont, ea-l auzi sculându-se și ce-

rându-i căciula. I-o ascunse înadins, de teamă să nu se deștepte și să plece în timpul nopții fără știrea ei.

— Căciula! căciula! strigă Hamish, e timp să-mi iau iămas bun de la tine. Mamă, băutura ți-a fost prea tare; soarele s'a ridicat; mâine dimineață tot voi vedea îndoitul pisc al vechiului Dun. Căciula! căciula! Mamă, trebuie să plec numaidecât.

Cuvintele acestea arătau limpede că bietul Hamish nu știa că s'au scurs două nopți și o zi de când golise paharul fatal și Elspat trebuia să îndeplinească o sarcină care îi părea aproape tot atât de primejdioasă, pe cât îi era de penibilă, acea de a explica violența întrebuițată de ea.

— Iartă-mă, băete, zise ea, apropiindu-se de Hamish și luându-l de mână cu un respect și o teamă pe cari nu i le arătase niciodată tatălui lui, chiar când era în momentele de supărare.

— Să te iert, mamă! și pentru ce? zise Himish râzând, pentru că mi-ai dat o băutură, a cărei tărie capul meu o simte și acum, sau pentru că mi-ai ascuns căciula, ca să mă oprești o clipă mai mult? Eu trebuie să-ți cer

iertare. Dă-mi căciula și rabdă să-mi fac de acum înainte datoria. Dă-mi căciula, sau mă lipsesc de ea și plec. N'am să întârziez pentru un lucru atât de neînsemnat, când n'am avut mulți ani de cât o curelușă de piele de capră pentru a-mi lega părul dinapoi. Nu glumi, mamă, ci dă-mi-o sau plec cu capul gol, fiindcă mi-e peste putință să rămân.

— Fiul meu, zise Elspat ținându-i strâns mâna, ceea-ce s'a făcut, nu se mai poate desface. Chiar când ai împrumutată aripile vulturului, tot vei sosi la Dun prea târziu, pentru ce do-rești, prea curând pentru ce te așteaptă. Crezi că vezi soarele răsărind pentru întâia oară de când l'ai văzut apunând, dar ieri s'a arătat deasupra lui Ben-Crauchan, cu toate că ochii tăi au fost închiși luminii sale.

Hamish aruncă asupra mamei sale o privire sălbatecă de groază, dar, venindu-și îndată în fire, zise :

— Nu sunt un copil ca să fiu abătut din calea mea prin astfel de viclenii. Adio, mamă ; fiecare clipă e tot atât de prețioasă ca și viața.

— Oprește-te, zise ea, dragul meu

fiu ! Nu alerga spre pierderea ta, ci lasă-mă să te scot din amăgire.—Văd colo pe preotul care urcă șoseaua pe calul lui alb. Du-te și-l întreabă în ce zi a lunii și a săptămânii sîntem : să hotărască el între noi.

Iute, ca vulturul, Hamish zbură pănă la colină și se opri lângă vicarul din Glenorguy, care mergea disdedită să ducă mîngăeri unei familii nenorocite, aproape de Bunawe.

Omul de bine se cam sperie văzând un muntean înarmat, lucru așa de rar pe atunci, și în prada unei turburări foarte vii, oprindu-i calul de căpăstru și întrebându-l cu glas slab, în ce zi a săptămânii și a lunii erau.

— Dacă ai fi fost, unde trebuia să fii ieri, tinere, răspunse preotul, ai fi știut că a fost sfînta Duminică și că astăzi e Luni, prima zi a săptămânii și a douăzeci și una a lunii.

— Adevărat ? zise Hamish.

— Tot așa de adevărat, răspunse vicarul surprins, pe cât de adevărat e că am predicat ieri cuvîntul Domnului în această parohie. Dar ce ai tinere ? Ești bolnav ? Ești în toate mințile ?

Hamish nu răspunse; repetă numai în gând întâile vorbe ale preotului; «Dacă ai fost unde trebuia să fii eri»; și vorbind ast-fel, dete drumul frâului, părăsi drumul și coborâ poteca ce ducea la colibă, cu aerul și pasul unui om care merge la eșafod. Vicarul uimit, îl urmă cu privirea, dar, cu toate că cunoștea pe locuitorii bordeiului, firea Elspatei îi îndepărtase de la ori-ce legături cu ea, pentru că trecea drept papistașă, sau mai bine drept o persoană indiferentă ori-cărei religii, în afară de câteva obiceiuri superstițioase moștenite de la părinți. Cuviosul D. Tyrie se îngrijise întru cât-va de instrucția lui Hamish, când i se ivise ocazia și, dacă sămânța căzuse printre mărăcini și ciulini, din cauza firii lui, totuș nu fusesse de tot stearpă și pierdută. Era ceva așa de jalnic, în expresia trăsăturilor tânărului, încât bunul preot fu ispitit să se scoboare până la colibă și să afle dacă nu li s'a întâmplat, celor ce o locuiau, vre-o nenorocire în care prezența lui să poată fi mângâietoare, ori funcțiunea lui folositoare. Din nenorocire el nu rămase statornic în

această hotărâre, care ar fi putut să împiedice un eveniment fatal, fiindcă de sigur ar fi mijlocit, apărând pe nenorocitul tânăr. Dar amintirea firii sălbatice a acestor munteni, crescuți în vechile obiceiuri ale țării, îl împiedică să se intereseze de văduva și de fiu temutului Mac-Tavish-Mhor și îl făcu să piardă ocazia de a face mult bine, lucru de care îi păru foarte rău mai pe urmă.

Când Hamish Mac-Tavish reîntră în coliba mamei lui, se aruncă pe patul din care se sculase și, rostind cuvintele: «Pierdut! pierdut!», își vărsă, prin țipete, de durere și de mânie, necazul adânc, din cauza vicleniei întrebuintate împotriva-i și din cauza situației crude.

Elspat se aștepta la prima izbucnire a mâniei și își zise:

— Nu e decât șuvoiul muntelui umflat de o ploaie furtunoasă. Să stăm jos și să ne odihnim pe mal; cu toate că e revărsat acum vom putea în curând să-l trecem cu piciorul.

Plângerile și muștrările lui cari, în mijlocul durerii, era un amestec de respect și de dragoste, ea le lăsa să

treacă fără să răspundă; și când în sfârșit secară toate strigătele de întristare născute în omul suferind de limba întotdeauna îmbelșugată a simțimentelor inimii, și când îl văzu într'o tăcere întunecată, îl lăsă ast fel aproape o oră, înainte de a se apropia de culcușul pe care era întins.

—Acum, zise ea, cu o voce în care autoritatea de mamă era îndulcită de dragoste, ai isprăvit cu nefolositoarele tale păreri de rău? Ești tu în stare să cumpanești ce ai câștigat și și ce-ai pierdut? Fiul trădător al lui Dermid ți-este oare frate, sau e tatăl tribului tău, că să plângi ast-fel, fiindcă nu te poți lega de cureaua sabiei lui, ca să te faci unul din oamenii supuși ordinelor lui? Putea-vei găsi, într'o țară depărtată, lacurile munților pe cari le lași aici? Putea-vei vâna ciuta din Breadalban în pădurile Americii și să găsești în ocean somnul cu solzi de argint, pe care'l pescuești în Awe? Cântărește dar pierderea ta și, ca un om cuminte, aseamăn-o cu ce-ai câștigat.

— Am pierdut tot, mamă, răspunse Hamish, pentru că nu m'am ținut de

cuvânt și mi-am pierdut cinstea. Aș putea să povestesc cauza, dar cine va vrea, ah, cine va vrea să mă creadă?

Nefericitul tânăr își împreună mâ-nile și, apăsându-le pe frunte, își ascunse fața în așternut.

Elspat fu atunci cu adevărat neliniștită, și poate că-i păru rău că a recurs la funestu-i vicleșug. Nu mai avea încredere de cât în elocința convingerii, căci era foarte elocventă, cu toate că necunoașterea totală a lumii, așa cum exista atunci, îi făcea încercările nerodnice. Il rugă, cu toate chemările pe cari poate să le găsească dragostea unei mame, ca să îngrijească de siguranța lui.

— Lasă-mă, zise ea, să înșel pe cei ce te urmăresc. Am să-ți mântui viața, am să-ți scap cinstea, am să le spun că Hamish al meu, cel cu părul blond, a căzut de pe vârful lui Corvie Dun în fundul, nezărit încă de ochii oamenilor, al unei prăpăstii.

«Le voi spune asta și-ți voi arunca mantaua pe măcăcinii ce cresc pe marginea prăpăstiei, ca să asculte cuvintele mele. Vor crede și vor merge să revadă îndoitul vârf al lui Dun

și măcar că toba Saxonilor poate să cheme pe cei vii la moarte, nu poate chema pe morți sub steagul lor.

«Atunci vom porni împreună departe spre nord, până la lacurile sărate al Kintaiului, și vor fi văi și munți, între noi și fiul lui Dermid. Vom merge să vedem țârmurile Lacului Negru și familia mea, căci mama se coboară doar din feciorii lui Kenneth, și vom fi primiți cu toată vechea dragoste! În văile acestea departate, muntenii își păstrează încă întreaga noblețe, despărțiți fiind de Saxonii ueciopliți și de neamul scârboșilor oameni cari nu sunt de cât unelte și robi.

Energia unei limbi cam hiperbolice, chiar și în expresiile ei cele mai obicinuite, păru aproape slabă Elspatiei pentru a face să reiasă, în ochii fiului său, tabloul măreț al țării în care îi propunea să se refugieze. Cu toate astea îi trebuiau puține culori pentru a-i zugrăvi raiul munților.

— Colinele, zise ea, sunt mai înalte și mai mărețe de cât ale Breadalbanului. Ben-Cruachan nu este de cât un pitic pe lângă Scooroora. Lacurile

sunt mai întinse și mai adânci și pline nu numai de pești, ci încă de acel soi vrăjit de dobitoace, care ne dă uleiul lămpilor noastre. Ciutele sunt mai mari și mai numeroase; mistrețul cu colții albi, a cărui vânatoare a fost totdeauna căutată de cei viteji, se mai găsește în singuratățile apusului. Oamenii sunt mai nobili, mai cuminți și mai puternici de cât rasa degenerată care trăește sub steagurile Saxonilor. Fetele ținuturilor aceluia sunt frumoase, au ochii albaștri, părul bălai, sânul de zăpadă. Printre ele Hamish va alege o soție de un neam nepătat, cu fruntea albă ca zăpada, cu o dragoste sigură și adevărată, care va fi în coliba lor de vară ca o rază de soare și în locuința lor de iarnă ca și căldura focului bine-făcător.

Acestea fură mijloacele de cari se slujă ea pentru a liniști desnădejdea fiului și, pentru a-l hotărâ, dacă ar fi fost cu putință, să părăsească locul fatal în care părea hotărât să rămână. Graiul retoricei sale era poetic,—dar, din alt punct de vedere, semăna cu acela cu care îndemnă pe Hamish,

când era copil sau copilandru, să facă un lucru pe care nu voia să-l facă ; ea vorbi totuș cu și mai multă tărie, repeziciune și înfocare, pe măsură ce începea să piardă nădejdea că cuvintele ei l-ar putea convinge. Elocința ei nu făcu însă nici o impresie asupra spiritului lui Hamish. El cunoștea mult mai bine de cât ea starea actuală a țării și simția că, și de i-ar fi cu putință să se ascundă ca un fugăr în mijlocul celor mai depărtați munți, nu afla un singur colț de pământ, nicăeri, unde să poată trăi din meșteșugul tatălui lui, chiar dacă n'ar fi adoptat ideile juste ale timpului în care trăia și părerea că meșteșugul de cateran nu mai era calea cinstei și a vredniciei. El rămase deci surd la cuvintele ei și în zadar se încerca ea să zugrăvească țara rudelor mamei sale în culori cari ar fi putut să îndemnepe Hamish s'o întovărășească într'acolo. Vorbi ore întregi, dar vorbi în zadar. Nu putu să smulgă alt răspuns de cât gemete, suspine și sughițuri, ce exprimau durerrea desnădejdi.

In cele din urmă, ridicându-se și

părăsind tonul monoton, — cu care cântase, oarecum, laudele țării ce trebuia să le dea un azil, — pentru a lua vorba scurtă și aspră a nerăbdării și a pasiunii;

— Sunt nebună, zise ea, că-mi pierd vremea cu un copil nesimțitor, laș, și fără minte, care se tăvăleşte ca un câine sub lovituri. Rămâi aci, ca să primești pe stăpânii tăi poruncitori, și fii gata să înduri pedeapsa; dar să nu crezi că ochii mamei tale vor fi martori la asta. N'aș putea să văd așa ceva fără să nu mor. Ochii mei au văzut deseori moartea, dar nicio dată nccinștea. Adio, Hamish, adio pentru totdeauna!

La cuvintele acestea se repezi afară din colibă și, poate că atunci făcea într'adevăr planul de a-și părăsi fiul pentru totdeauna. Ar fi fost o privești aproape înfiorătoare s'o vezi noaptea întreagă rătăcind în mijlocul acestei singurătăți, ca un duh neli-niștit, și adresându-și cuvinte ce nu s'ar putea tâlmăci. Alerga pe ici, pe dincolo, ore întregi, căutând potecile cele mai primejdioase, prin mijlocul mlaștinei și de-a lungul prăpăstiei,

sau pe țârmurile râului spumos. Dar curajul născut din desperare îi scăpă viața, pe care poate dorea să și-o curme, cu toate că se văd rar sinucideri în munți. Pașii ei, pe marginea prăpăstiei, erau siguri ca ai caprei sălbătice. Ochii ei, în starea asta de turburare, erau așa de pătrunzători, că distingeau, în mijlocul negurei, primejdiile pe cari un străin n'ar fi putut să le ocolească ziua'namiazi.

Elspat nu merse mereu drept înainte, — acum ar fi fost departe de coliba în care își lăsase fiul, — ci descrie un fel de cerc, coliba fiind mereu centru către care inima îi da brânci; și rătăcind prin împrejurimi, simția că i-ar fi peste puțină să părăsească vecinătatea colibeii. Se întoarse deci cu cele dintâi raze ale dimineții și ajunse aproape de ușe, se opri o clipă, ca și cum i-ar fi fost rușine că o dragoste neliniștită o aduse în locul pe care-l părăsise cu gândul de a nu-l mai vedea niciodată; și era și mai multă neliniște în nehotărârea ei. Fiul cel cu părul bălai, suferise poate ceva de pe urma băuturii băute; și oare dușmanii lui, nu

vaniseră să-l surprindă în timpul nopții?

Deschise încet ușa și intră fără a face zgomot. Impovărat de întristare și neliniște și poate sub influența băuturii adormitoare, Hamish-Beau dormea acel somn profund, în care se zice că se adâncesc Indienii în pauzele necazurilor lor. Mamă-sa abia era sigură că-l vede acum în pat; abia credea că aude zgomotul respirației lui. Elspat, bătându-i inima, se apropie de vatra așezată în mijlocul colitei, unde dormeau, acoperiți de cenușe, cărbuni focului ce nu se stinge niciodată pe o vatră scoțiană, până ce stăpânul nu o părăsește pentru totdeauna.

— Slabă scântee, zise ea, aprinzând cu ajutorul unui chibrit o așchie de molift de mlaștină, ce trebuia să slujească drept lumânare, slabă scântee, în curând te vei stinge pentru totdeauna. și dea Domnul ca viața Elspatei Mac-Tavish să nu ție mai lung ca a ta!

Vorbind astfel, ridică lumânarea scântee toare spre patul pe care membrele fiului ei erau întinse încă într'o poziție care îngăduia să te îndoiești

dacă doarme sau e leșinat. Lumina îi lovi ochii. El se ridică îndată, tresărind, făcu un pas înainte cu pumnalul în mână, ca un om înarmat ce merge la întâlnirea unui dușman de moarte, și strigă :

— Nu te apropia ! Pe viața ta, nu te apropia !

— Iată glasul și mișcarea soțului meu, răspuse Elspat ; și recunoscui, după vorbe și înfățișare, pe fiul lui Mac-Tavish-Mhor.

— Mamă, zise Hamish, părăsindu-și accentul de hotărâre disperată, pentru a lua un accent plângător și melancolic ; oh ! dragă mamă, pentru ce te-ai întors aici ?

— Intreabă pentru ce ciuta se întoarce la puiul ei, zise Elspat, — pentru ce pisica sălbatică a munților noștri se întoarce la vizuina și la puii săi. Să știi, Hamish, că inima mamei nu trăește de cât în sânul copilului.

— Dacă-i așa, atunci ea va înceta în curând să bată, zise Hamish, afară numai dacă nu bate și'n pieptul coborât în mormânt. Mamă, nu mă muștra ; dacă plâng, nu plâng pentru mine, ci pentru tine, căci suferințele mele

se vor sfârși în curând, pe când ale tale... Oh! cine altul de cât Dumnezeu le va pune o margine?

Cuvintele acestea făcură pe Elspat să se înfioare și să se dea înapoi, dar își reluă aproape îndată înfățișarea dreaptă și aerul ei îndrăzneț,

— Te credeam bărbat acum o clipă, zise ea, și iată-te iar copil, Totuș ascultă-mă și să părăsim îndată locuința asta! Am fost eu nedreaptă față de tine, sau ți-am făcut vre-o ocară? Dacă e așa, nu te răsbuna așa de crud! Vezi! Elspat Mac-Tavish, cea care nu și-a îndoit niciodată genuchiul nici chiar în fața unui preot, îngenuche înaintea fiului ei, și-l roagă de iertare.

Și numaidecât ea se aruncă în genuchi, îi apucă mâna, o sărută de nenumărate ori și repetă cu accente sfâșietoare cele mai înfocate rugăciuni, pentru a căpăta iertare.

— Iertare, strigă ea, iertare în numele cenușii tatălui tău, iertare în numele durerilor pe cari le-am suferit purtându-te în sânul meu și în numele grijii ce-am avut de a te crește!

«Ascultă, Dumnezeule, și privește,

pământule, pe o mamă cerând iertare fiului ei, și căreia nu i se dă iertare.

În zadar se sili Hamish să oprească acest potop de strigăte pătimăse, asigurând pe mamă-sa, cu protestările cele mai solemne, că-i iartă fatalul vicleșug.

— Vorbe în vânt, îi zise ea, — vorbe deșarte pe cari nu le întrebuițezi de cât pentru a ascunde adâncimea urii tale. Vrei să te cred? Ei bine, părăsește la minut coliba și depărtează-te de locul pe care fiecare ceas îl face mai primejdios pentru tine. Fă ce te rog, și voi putea crede că m'ai iertat; refuză, și voi lua din nou de martori cerul și pământul, luna și stelele, de ura nemiloasă cu care urmărești pe mama ta pentru o greșală care, dacă e greșală, n'a fost făcută de cât din dragostea de tine.

— Mamă, zise Hamish, nu poți să-mi schimbi hotărârea. Nu voi fugi din fața nimănui. Chiar dacă ar trimet. Barcalein pe toți muntenii aflați suesteagul său, — aici, în locul acestb îi voi aștepta; și când îmi poruncești să fug, e ca și cum ai porunci munitelui să se smulgă din temelii lui-

Dacă aş şti sigur pe ce drum vin ei încoace, le-aş fi cruţat osteneala de a mai veni să mă caute. Dar se poate să iau drumul muntelui, în vreme ce ei vin poate pe drumul lacului. Aici îmi voi aştepta soarta, şi nu se găseşte în toată Scoţia o voce destul de puternică, pentru a-mi porunci să mă mişc de aci, sau pentru a mă face să mă supun.

— Atunci rămân şi eu aici, zise Elspat ridicându-se şi vorbind cu o linişte, ce nu era decât aparentă ; am văzut moartea soţului meu ; ochii mei nu se vor teme să vadă şi pe a fiului meu. Dar Mac-Tavish-Mhor a murit de moartea unui viteaz, ţinând cu mâna dreaptă spada-i puternică ; fiul meu va pieri ca vita dusă la căsăpie, de Saxonul care a cumpărat-o cu bani.

— Mamă, zise nefericitul tânăr, mi-ai răpit viaţa ; ai dreptul, fiindcă mi-ai dat-o : dar nu te atinge de cinstea mea ! O am de la un neam de strămoşi viteji, şi nu trebuie să fie murdărită, nici de faptele vreunui om, nici de cuvintele unei femei. Ce voi face, poate că eu singur nu ştiu ; dar nu mă mai ispiti prin cuvintele tale

dojenitoare ; mi-ai făcut mai multe răni, de cât poți să-mi vindeci vreo-dată.

— Bine, băete, răspunse Elspat. Nu vei mai auzi din gura mea, nici plângeri, nici muștrare ; — să tăcem și să așteptăm soarta, pe care cerul ne-o va da.

A doua zi dimineața soarele străluci peste coliba tăcută ca un mormânt.

Mama și fiul se sculară și-și vedeau fiecare de treaba lor.

Hamish își rânduia și își freca armele cu cea mai mare grije, dar cu aerul unei adânci întristări. Elspat, turburată de înfricoșerile ei, pregătea hrana, din care nu mai gustaseră de mult timp din cauza nenorocirii lor din ajun. Indată ce o pregăti o puse pe masa fiului ei, repetând cuvintele unui cântăreț al munților :

— Fără hrana de toate zilele, fierul plugului muncitorului stă nemișcat pe brazdă ; fără hrana de toate zilele, spada rășboinicului e prea grea pentru brațul lui. Trupurile noastre sunt robii voștri. Totuș trebuie să le hrănim, dacă voim să ne slujească.—Așa

vorbea cântărețul orb, odinioară războinicilor Fionului.

Tânărul nu răspunse nimic, ci primi hrana pusă dinaintea-i, ca pentru a prinde puteri să întâmpine scena la care se aștepta. Când muma văzu că a mâncat destul, umplu din nou paharul fatal și îl întinse pentru a isprăvi prânzul. Dar el se întoarse tresărind și, făcând un gest convulsiv, care exprima totdeodată teama și groaza.

— Nu, o nu! zise ea : de data asta n'ai, te asigur, n'ai de ce te teme.

— Nu mă îndemna, mamă, răspunse Hamish : sau mai bine pune într'un vas pe dracul din iad și atunci voi bea ; dar de acum înainte nicodată nu-mi voi apropia buzele de cupa asta blestemată, nicodată nu voi mai gusta din licoarea aceasta care-i peirea sufletului !

— Cum îți place, dragul meu, zise Elspat cu trufie ; și atunci începu, părând foarte grăbită, să se ocupe de ale gospodăriei. Oricari i-ar fi fost simțimintile inimii, ai fi crezut, după mișcările și după aerul ei, că ori-ce neliniște a dispărut. Numai după ex-

cesul de activitate și agitația ei continuă, un observator atent ar fi putut să vadă că acțiunile ei aveau ca mobil vre-un simțimânt dureros; și ar fi putut să observe, de asemenea, în câte rânduri se întrerupea în mijlocul cântecelor, pe cari le murmură de sigur fără a ști ce face, pentru a merge la ușa colibeii de unde arunca o privire repede afară. Oricari ar fi fost simțimintele lui Hamish, purtarea lui era direct opusă purtării mamei sale. Sfârșind de curățit armele, lucru pe care-l făcu înăuntrul colibeii, se așază înaintea ușii și își fixă privirile spre colina din față, ca o sentinelă ce așteaptă apropierea dușmanului. Amiaza îl găsi în aceeași poziție, din care nu se schimbă, iar un ceas după aceea mama, stând în picioare lângă el, îi puse mâna pe umăr și i zise cu un ton indiferent, ca și cum ar fi vorbit de vizita unor prieteni :

— Pe când îi aștepți ?

— Nu pot să fie aci înainte de amurg, răspunse Tamish, și asta presupunând că detașamentul cel mai apropiat, comandat de sergentul Allan

Breach Cameron, a fost trimes înadins încoace, de la Dunbarton, ceea-ce e foarte probabil.

— In cazul acesta, intră încă odată sub acoperişul mamei tale și vino să guști din mâncarea ce ți-am pregătit; după aceasta n'are decât să vie și vei vedea dacă sunt un martor nefolositor sau stânjinitor în clipa primejdiei. Mâna ta, oricâtă obișnuință ar avea, nu va putea descărca pușca asta atât de repede, cum voi ști eu s'o încarc; și chiar, dacă trebuie, nu mă tem nici de lumina cremenei, nici de zgomotul detunăturii; și să știi, focurile pe cari le-am tras și-au atins totdeauna ținta.

— In numele cerului, mamă, să nu te amesteci în afacerea asta, zise Hamish. Allan Breach e cuminte și blând și se cobară dintr'un neam bun. Poate că-mi va făgădui că ofițeri noștri nu-mi vor da o pedeapsă, care să-mi ia cinstea; iar dacă vor să mă închidă într'o carceră, sau să mă ucidă cu un glonț de carabină, fie, sunt mulțumit!

— Vai! Și te vei încrede în cuvintele lor, copilul meu nebun? Adu-ți

aminte că neamul lui Dermid a fost totdeauna lingușitor și mincinos; abia îți vor fi legat mânilor cu lanțuri și te vor despuia, ca să te bată cu vergi.

— Nu-mi trebuie părerile tale, mamă, zise Hamish cu un ton aspru, hotărârea mea-i luată.

Dar cu toate că Hamish vorbea așa, ca să scape, aș putea zice, de persecuțiile mamei sale, i-ar fi fost peste putință să spună ce voia să facă. Nu se hotărâse de cât asupra unui punct, și anume: să-și aștepte soarta, ori care ar fi fost ea, fără a mai adăoga la greșeala de a nu-și ține cuvântul, ceea ce făcuse fără voe, și greșala de a fugi de pedeapsă.

Credea că actul acesta de devotament îl datorează onoarei sale și onoarei compatrioților lui. Dacă ar fi fost socotit că și-a călcat cuvântul și că a trădat încrederea ofițerilor, în care dintre camarazii lui s'ar mai fi putut încrede cineva în viitor? Și care altul de cât Hamish Beau-Mac-Tavish ar fi fost acuzat de locuitorii munților că a legitimat și întărit bănuielile pe cari generalul Saxon le avea, zi-

ce-se, despre credința lor. Era prin urmare ferm hotărât să-și rabde soarta. Dar avea intenția să se dea de bună voie în mâinile trupei ce ar fi venit să-l ia, sau își propunea să se împotrivească, pentru a-i da prilej să-lucidă pe loc? Întrebare la care el însuși n'ar fi putut să răspundă. Dorința ce-o avea de a vedea pe Bracaldin, și de a-i explica pentru ce nu s'a întors la termenul hotărât, îl făcea să adopte primul plan de purtare; teama de o pedeapsă degradatoare și de muștrările amare ale mamei, îl îndemneau cu tărie să urmeze pe cel de al doilea și cel mai primejdios. Lăsa întâmplării grija de a hotărâ în clipa supremă, și nu rămase multă vreme în așteptarea catastrofei.

Seara se apropia, munții își plecau spre răsărit umbrele gigantice, pe când, spre apus, se vedea încă strălucind pe vârfurile lor aurul și purpura. Se zărea încă bine, din pragul colibei, drumul ce șerpuește împrejurul lui Ben-Cruachan, când cinci soldați, ale căror arme scânteau la razele soarelui, se arătară deodată în depărtare, în locul unde drumul mare

se ascunde înapoia muntelui. Unul din soldați era ceva mai înaintea celorlalți patru, cari mergeau doi câte doi, urmând regulele disciplinei militare. Fără îndoială, după căciulile, după puștile și tartanurile lor, era o trupă din regimentul lui Hamish, condusă de un sub-ofițer și nu mai putea fi îndoială asupra motivului pentru care venea pe țărmurile lacului Awe.

— Ei înaintează cu pas zdravăn, zise văduva lui Mac-Tavish-l-hor. M'aș mira dacă se vor întoarce toți tot așa. Dar ei sunt cinci și diferența de număr e prea mare, ca să nu te folosești de avantajul locului. Ascunde-te în colibă și trage prin gaura de lângă ușă. Poți să culci cel puțin doi, înainte ca ei să părăsească drumul mare pentru a lua poteca. Nu vor mai rămâne de cât trei și tatăl tău, ajutat de mine, s'a împotrivit adeseori unui asemenea număr.

Hamish Beau, luă pușca ce-i întindea ea, dar nu se mișcă din pragul colibeii. Fu zărit în curând de detașamentul ce mergea pe drumul mare, după cum putu să judece, văzând că

soldații grăbeau pasul, fără ca cu toate acestea să-și părăsească rândurile și fără a înceta să meargă câte doi, ca niște ogari împerechiați, cu toate că înaintau foarte repede. În mai puțin timp de cât trebuia unor oameni mai puțin obicinuiți cu muntele, dâșii lăsaseră drumul mare, străbătuseră poteca îngustă, și se apropiaseră de ușa colibeii în fața căreia sta Hamish, nemișcat ca o stană de piatră, ținând pușca în mână, pe când mamă-sa, la spatele lui și împinsă oare-cum până la delir de violența pasiunii sale, cu cuvintele cele mai aspre pe cari le născocea desperarea, îl mustra de lipsa de hotărâre și de slăbiciunea inimii. Cuvintele Elspatei făcură și mai amară fierea pe care flăcăul o simțea născând în inima lui, când privea graba puțin prietenească cu care vechii lui tovarăși înaintau, ca niște câini asupra unui cerb încolțit. Patima violentă și nestăpânită pe care o moștenise de la tatăl și mama lui, se deșteptă în el prin dușmănia aparentă a acelor ce-l urmăreau; iar constrângerea pe care judecata sănătoasă o impusese până

atunci pasiunilor, începu, câte puțin, să cedeze. Sergentul îi vorbi astfel :

— Hamish-Beau Mac-Tavish, pune jos armele și predă-te !

— Și d-ta, Allan Breach Cameron, oprește-te și poruncește soldaților să se oprească, sau ne va costa scump pe toți.

— Stați, soldați ! strigă sergentul continuând să înainteze. Hamish, gândește-te la ce faci și lasă-ți pușca ; vei putea să verși sânge, dar nu vei putea să scapi de pedeapsă.

— Vergile, vergile, băete ; gândește-te la vergi, șopti încet mama.

— Bagă de seamă, Allan Breach, zise Hamish. N'aș vrea să-ți fac rău, dar nu mă las arestat, până ce nu mă vei asigura că n'am a mă teme de vergile Saxonilor.

— Ești nebun ! răspunse Cameron. Știi că asta mi-e peste putință. Totuș voi face tot ce voi putea. Voi spune că erai pe drum pentru a veni la regiment, și pedeapsa va fi ușoară. Dar lasă pușca. Înainte, soldați !

Pe loc se repezi chiar el înainte, întinzând brațul, ca pentru a depărta pușca pe care Hamish o îndrepta împotriva-i. Elspat strigă :

— Nu cruța sângele, pentru a apăra căminul tatălui tău!

Hamish slobozi pușca și Cameron căzu mort.

Toate acestea se petrecură oarecum într'o clipă. Soldații se repeziră înainte și apucară pe Hamish, care, părând împietrit de ceea ce săvârșise, nu făcu nici cea mai mică împotrivire. Nu fu tot așa și cu mama, care, văzând pe soldați că vor să pună în fiare pe fiul său, se aruncă asupra lor cu atâta furie, încât trebui ca doi dintre ei s'o țină, pe când ceilalți se asigurau de prizonier.

— Ești un câine blestemat, zise unul din soldați lui Hamish, ai omorât pe cel mai bun prieten al tău, care, cât țină drumul, căuta mijlocul să te cruțe de pedeapsa dezertării tale?

— Auzi, mamă? zise Hamish întorcându-se spre ea, pe cât îi îngăduiau legăturile.

Dar mama nu auzi nimic, nu văzu nimic. Leșinase în colibă. Fără a aștepta să-și vină în fire, soldații porniră aproape îndată, cu prizonierii spre Dunbarton. Cu toate acestea soldații se opriră puțin în satul Dalma

de unde trimiseră un număr de locuitori să caute corpul nefericitului lor șef, iar ei merseră după un magistrat, ca să-i declare ce s'a întâmplat și să-i ceară instrucții relativ la modul cum trebuie să se poarte. De oare-ce era o crimă militară, magistratul le spuse că trebuie să ducă imediat pe prizonier la L'unbarton.

Leșinul mamei lui Hamish ținu destulă vreme, mai mult poate de cât ar fi ținut dacă constituția ei, ori cât de tare era, nu ar fi fost slăbită de agitația, a cărei pradă fusese în timpul acelor trei zile de mai înainte. Elspat fu în sfârșit scoasă din toropeală de glasul a câtorva femei, cari cântau *choronach*-ul sau cântecul morților, bătând din mâni și scoțând strigăte zgomotoase, pe când buciumul scoțian scotea, din vreme în vreme, sunetele melancolice ale unei arii jalnice, particulară clanului Cameron.

Elspat se ridică deodată ca cineva ce se deșteaptă din morți și fără vre-o amintire limpede a scenei petrecute sub ochii ei. În colibă erau femei, cari înfășurau corpul lui Cameron în manta lui însângerată, înainte de a-l duce departe de locul nenorocirii.

— Femeilor, zise ea, ridicându-se deodată și întrerupând cântecele și ocupațiile lor, spuneți, femeilor, pentru ce cântați cântecele de moarte ale lui Mac-Dhonnill-Dhu, în casa lui Mac-Tavish-Mhor ?

— Lupoaico, taci și încetează cu urletele tale fioroase, răspunse o femeie, rudă cu mortul ; lasă-ne să ne împlinim datoria către iubitul nostru văr. Nimeni, niciodată, nu va auzi *choro-nach*-ul sau *dirge*-ul pentru tine sau pentru puiul de lup, care a vărsat sânge. Corbii îl vor mânca în spânzurătoare și vulpile și pisicile sălbatice vor sfâșia cadavrul său pe munte. Blestemat fie cel ce va binecuvânta memoria voastră, sau cel care va pune o piatră la *cairn*-ul vostru !

— Fată de mamă fără minte, o întâmpină văduva lui Mac-Tavish-Mhor, află că spânzurătoarea, cu care mă ameninți, nu face parte din moștenirea noastră. Vreme de treizeci de ani stâlpul negru al legi a poftit lacom la corpul soțului meu iubit ; dar el a murit ca un viteaz, cu spada în mână și a zădărnicit speranțele acestui stâlp.

— Nu va fi tot așa cu fiul tău, vră-

jitoare sângeroasă, răspunse ruda întristată a lui Cameron, ale cărei porniri erau tot așa de violete ca și ale Elspatei. Corbii îi vor smulge perii, pentru a-și face cubul, înainte ca soarele să se fi coborât dincolo de insulele din Treshornish.

Cuvintele acestea amintiră Elspatei toată grozăvia celor din urmă trei zile. Mai întâi rămase nemișcată, ca și cum marea-i nenorocire ar fi schimbat-o în piatră; dar văzându-se, după cum gândea ea, înfruntată în propria ei casă, într'o clipă, mândria și violența firii sale, îi deteră puțința să răspundă:

— Da, femeie obraznică, Hamish al meu cel cu părul bălai poate să moară, dar nu va muri fără a-și fi roșit mâna în sângele dușmanului său, în cel mai scup sânge al unni Cameron, adu-ți aminte de asta; și când vei pune în groapă pe mortul tău, scrie-i ca epitaf,—n'ai putea să găsești altul mai bun,—că a fost ucis de Hamish-Beau, pentru că a încercat să pună mâna pe fiul lui Mac-Tavish-Mhor chiar pe pragul casei sale. Adio! Rușinea înfrângerii, a pierderii și a

omorului să rămână pe clanul, care a suferit-o.

Ruda nefericitului Cameron ridică glasul pentru a răspunde; dar Elspat, ne mai vrând să continue multă vreme cearta, sau poate, simțind că durerea ar putea triumfa asupra puterii ce avea de a-și exprima mânia, părăsise coliba, și se și îndepărta la lumina strălucitoare a lunii.

Femeile, cari dădeau ultimele îngrijiri rămășițelor nefericitului sergent, întrerupseră trista lor ocupație, pentru a urma din ochi pe Elspat, a cărei umbră gigantică dispărea în mijlocul stâncilor.

— Imi pare bine că a plecat, zise cea mai tânără dintre ele. — Mai bine să înfășori un mort în pânza lui în fața lui Satan chiar. — Dumnezeu să ne păzească de tovărășia femeii Copacului! — Da, da, ea n'a avut de când e, legături de cât cu dușmanul omului.

— Proastă ce ești, răspunse femeia care susținuse până la sfârșit dialogul cu Elspat, crezi că e pe pământ sau sub pământ un dușman mai rău de cât mândria și necazul unei femei

jenite, cum e cu muma-pădurii ce plecă de aci? Află că sângele s'a obicinuit cu ea ca și roua cu mărgărita munților. Ea a făcut pe atâți și atâți viteji să-și dea ultima suflare, oameni cărora ea și ai ei nu aveau de cât prea puțin să le dușmănească. — Dar acum cerbicia i s'a slăbit, căci puiul ei, ucigașul, trebuie să sfârșască ca un ucigaș.

Pe când femeile acestea discutau astfel împreună, păzind trupul lui Allan Breach Cameron, nenorocita, care pricinuisse moartea acestui ostaș, își urma calea singuratecă prin mijlocul munților. Multă vreme, cât putea să fie zărită dela colibă, ea se căzni, din toate puterile, ca schimbarea pasului sau mișcările sale să nu dea dușmanelor ei bucuria de a putea socoti cât de mari îi erau turburarea și desnădejdea. Merse deci mândră, cu un pas mai curând încet de cât repede și ținându-și corpul drept; părea totdeodată că suferă cu tărie nenorocirea trecută și că desfide pe cea ce era gata să vină. Dar îndată ce fu afară din rândul femeilor, nu mai putu să reziste vijeliei sentimentelor ce o zgu-

duiau. Învăbindu-se într'un chip ciudat în mantaua ei, se opri la cea dintâi movilă ce întâlni, și urcându-se până'n vârful ei, întinse brațele și le ridică spre luna strălucitoare, ca pentru a învinui cerul și pământul de nenorocirile ei... și scoase țipete pătrunzătoare și repetate, asemenea țipetelor vulturului, ai cărui pui au fost răpiți din cuib.

Iși revărsă câtăva vreme amărăciunea în țipete nearticulate, apoi porni înainte cu pas repede și neegal, în deșarta speranță că va ajunge pe soldații ce duceau pe fiul ei prizonier la Dunbarton.

Dar, deși puterile ei păreau mai mult de cât omenești, îi fu peste putință, cu toate sforțările, să-și îndeplinească planul.

Totuș să grăbi să înainteze cu toată iuțeala de care era în stare trupul ei secătuit. Când foamea o răzbea, intra în cea dintâi colibă ce întâlnea în drum.

— Dați-mi să mănânc, zicea, sunt văduva lui Mac-Tavish-Mhor, sunt mama lui Hamish Mac,Tavish-Beau; dați-mi să mănânc, ca să mai pot

vedea odată pe fiul meu cel cu pă-rul bălai.

Ii dădeau toți cu un simțimânt totuș care luptă între milă și silă, simțimânt, care uneori se înfrătea cu spaima. Nu se cunoștea exact partea ce avusese ea la moartea lui Allan Breach Cameron, care trebuia să atragă moartea fiului ei; dar toți îi cunoșteau violența pătimașă, a cărei sclavă fusese întot-dauna; nu se îndoia nimeni că dânsa fusese, într'un chip sau în altul, pri-cina nenorocirii, iar Hamish-Beau, în omorul pe care-l săvârșise, era privit mai mult ca unelta mamei lui, de cât ca complicele ei.

Aceasta era părerea generală a com-patrioților lui Hamish: dar nu folosi întru nimic nenorocitului. Căpitanul Green Colin cunoștea obiceiurile țării sale și nu-i fu greu să culeagă din gura lui Hamish toate amănuntele privitoare la dezertarea lui și la moartea sergentului. Fu pătruns de o milă adâncă pentru tânărul care fusese astfel victima dragostei smintite și faptelor a unei mame. Dar nu era nici un mijloc pentru a scăpa pe nenorocit de la soarta la care-l condam-

nase disciplina militară și sentința unei curți marțiale, ca osândă a crimei lui.

Intr'un timp foarte scurt se făcu instruirea procesului și nu trecu mult între sentință și execuție. Generalul hotărâse să dea o pildă aspră cu cel dintâi dezertor, care i-ar cădea în mâni și-i căzuse unul care recursese la forță, pentru a se apăra, și care apărându-se ucisese pe sergentul trimis să-l aresteze. Era peste putință să găsești un vinovat care să-și merite mai bine soarta și Hamish-Beau fu osândit să fie executat numai decât. Căpitanul nu putu să obție de cât favoarea, ca Hamish să moară de moartea unui ostaș, căci fusesse vorba de spânzurătoare.

Vicarul din Glenorquhy era din întâmplare la Dunbarton, cu ocazia unei adunări eclesiastice, la epoca acestei catastrofe. Se duse să vadă pe nenorocitul său enoriaș în carcera în care era ținut: îl găsi încult, fără îndoială dar nu încăpățânat, și răspunsurile ce primi vorbind cu el despre lucrurile religioase, fură de așa natură, că-i păru foarte rău, că un spirit curat și

nobil în mod firesc, a rămas din nenorocire sălbatec și necultivat.

Când se asigură de firea și de înclinările reale ale tânărului, acest demn preot făcu triste și adânci reflexii asupra propriei lui timidități și rușinii vătămătoare, care, născând din renumele rău ce-l avea neamul lui Hamish, îl împiedicaseră să facă efortări creștinești pentru a aduce în turmă pe oaia aceasta rătăcită. De aceea bunul preot se muștră de slăbiciunea-i din trecut, care-l împiedicase să înfrunte primejdia pentru a mântui poate un suflet nemuritor, și se hotărâ să nu se mai lase călăuzi de astfel de sfaturi sfioase, ci să se silească, adresându-se ofițerilor lui, să dobândească iertarea vinovatului, sau cel puțin o întârziere în executarea sentinței unui nenorocit, pentru care avea un interes așa de neobișnuit, atât din pricina blândeței firii lui, cât și pentru înclinările lui generale.

Ca să-și împlinească hotărârea, preotul se duse să găsească pe căpitanul Campbell la cazarma garnizoanei. Se vedea pe fruntea lui Green Colin o tristeță întunecată, care, depărte de

a se micșorà, crescu și mai mult când preotul își spuse numele, calitatea și obiectul vizitei sale.

— Ori ce mi-ai spune despre tânărul acesta, sunt mai dinainte dispus s'o cred, răspunse ofițerul muntean; nu-mi poți cere să fac în favoarea lui mai mult de cât doresc eu însu-mi,—dar totul e în zadar! Generalul e pe jumătate al nostru, pe jumătate al Angliei. El n'are nici o idee de înălțimea și entuziasmul caracterelor, grație căroră vedem adesea, în acești munți, virtuți exaltate și crime mari, cari cu toate astea sunt mai mult rătăcirile judecății de cât greșelile inimii. Am ajuns până acolo în cât să-i spun că executându-se sentința vom da morții pe cel mai bun și mai viteaz soldat din compania mea, în care poate nu se găsește un soldat care să nu fie cinstit și viteaz. I-am explicat ciudata viclenie, care a pricinuit dezertarea aparentă a acuzatului și ce străină îi este inima de crima pe care mâna a săvârșit-o din nenorocire. El a răspuns la toate: «Sunt vedenii higlandeze, căpitane Campbell, tot atât de deșarte și de puțin satisfăcătoare ca

și ale halucinațiilor. Un act formal de dezertare poate totdeauna să se ascundă sub un pretext de beție; uciderea unui ofițer se poate ușor colora cu scuza nebuniei. Trebuie să dăm o pildă, și dacă acel care trebuie să slujască drept pildă este un soldat bun, moartea lui va produce un și mai mare efect».

«Fiindcă aceasta-i hotărârea nestrămutată a generalului, urmă căpitanul Campbell oftând, ai grije, părinte Tyrie, să pregătești pe enoriașul d-tale, ca să îndure, mâine, în revărsatul zorilor, schimbarea aceea mare care, mai curând sau mai târziu, trebuie să se întâmple în noi toți.

— Și pentru care, zise preotul, rog pe Domnul să ne pregătească pe toți, pre cât îmi voi da osteneala să-mi fac datoria mea față de nenorocitul băiat.

A doua zi dimineață, când întâiele raze ale soarelui salutară turnurile cenușii ce încronează vârful acestei ciudate și înfiorătoare stânci, soldații noului regiment muntean apărură, în ținută de paradă, înăuntrul castelului din Dunberton, și începură să coboare scările repezi și coridoarele strâmte, ce duc spre ușa din afară, dinspre stâncă. Sunetele sălbatice ale cimpo-

iului scoțian se auzeau din când în când, urmate de sgomotul tobelor și fluierelor, cântând marșul funebru.

Soarta nenorocitului nu așăta la început în regiment mila aceea generală, ce ar fi cuprins pe toți fără îndoială, dacă n'ar fi fost executat de cât pentru dezertare. Omorârea nefericitului Allan Break dăduse vinii lui Hamish o culoare deosebită; căci sergentul era foarte iubit și era pe deasupra dintr'un clan numeros și puternic, care numără mulți soldați în regiment. Nenorocitul criminal, din contră, era puțin cunoscut de soldații corpului său și nu era legat cu aproape nici unul dintre ei. Tatăl său fusese, e adevărat, vestit pentru forța și curajul său, dar făcea parte dintr'un clan sfărâmat, cum li se zicea acelora cari nu aveau un șef pentru a-i conduce la luptă.

Ar fi fost aproape cu neputință, în orice alt caz, să scoți din rândurile regimentului oamenii necesari pentru executarea sentinței, dar cei șase inși aleși erau prieteni ai răposatului și se coborau ca și el din neamul lui Mah-Dhonnil-Dhu; deci nu fără un simțimânt de răzbunare satisfăcătoare se

pregătire ei la sarcina fatală, ce le-o impunea datoria. Întâia companie a regimentului începu atunci să defileze și fu urmată de celelalte, fiecare înaintând sau oprindu-se după ordinele aghiotantului, pentru a forma trei laturi ale unui patrat mare, fața soldaților fiind întoarsă spre mijlocul patratului. Cea de a patra, sau latura goală a patratului era închisă de stânca amenințătoare și fioroasă pe care se înălța castelul. În mijlocul cortegiului, se vedea mergând cu capul gol, fără arme și cu mâinile legate, nenorocita victimă a legii militare. O paloare de mort îi acoperea fața; dar pașii îi erau siguri, ochii mai strălucitori ca oricând. Lângă el mergea preotul; înaintea-i era purtat cosciugul ce trebuia să-i primească rămășițele. Camarazii lui aveau un aer liniștit, grav și solemn; erau mișcați de milă pentru flăcăul, a cărui talie elegantă, al cărui aer bărbătesc și totuș supus, de la prima vedere, îmblânzise inimile multora dintre ei și chiar din ale acelor stăpâniți de un simțimânt de răzbu-nare.

Cosciugul, destinat se primească trupul încă viu al lui Hamish-Beau-

fu așezat la capătul pătratului, la aproape un stângen de piciorul stâncii care, în locul acesta, se ridică drept ca un zid de piatră penă la o înălțime de trei sau patru sute de picioare. Tot acolo fu dus și prizonierul, mereu însoțit de preotul care-l îndemna să aibă curaj și-i dădea mângâieri pe cari tânărul părea că le ascultă și cu evlavie și cu respect. Atunci, trupa care trebuia să tragă, pornind domnul și, după cum părea, aproape fără voe, intră înăuntrul patratului și fu aliniată în fața prizonierului, la aproape cinci stângeni depărtare.—Preotul era gata să se retragă:

— Gândește-te, fiule, zicea el, la ceea-ce ți-am spus și prinde-ți nădejdea de ancora pe care ți-am arătat-o. Vei schimba atunci o scurtă și păcătoasă existență cu o viață în care nu vei încerca nici dureri, nici întristare. Mai e vre-un lucru, ce l-aș putea face eu pentru tine?

Flăcăul pleca ochii pe nasturii de la mânicele lui. Erau de aur și poate fuseseră luați de tatăl său de la vre-un ofițer englez în timpul războaelor civile.

— Mama! zise el sforțându-se, du-i

sărmanei mele mame! - Du-te s'o vezi, părinte bun, și arată-i, ce trebuie să gândească de toate astea. Spune-i că Hamish-Beau are mai multă bucurie că moare, de cât a avul vreodată odihnindu-se după cea mai lungă zi de vânătoare: Adio. părinte, adio.

Diabia avu preotul putere să se de-părteze de locul funest; un ofițer îl ajuta susținându-l. Când își aruncă pentru cea din urmă oară privirile asupra lui Hamish, îl zări în genuchi pe cosciug: puținele persoane ce-l înconjura se retrăseseră. Ordinul fatal fu dat, stânca bubui de zgomotul exploziei și Hamish, căzând cu un gemăt, murí, de sigur fără a simți chinul trecător care tăie firul zilelor lui.

Atunci zece sau doisprezece soldați din compania lui, se apropiară și așezară cu un respect solemn în coșciug rămășițele camaradului lor; marșul funebru se auzi din nou și soldații, din diferite companii mergând în șir, treceau unul câte unul pe lângă coșciug, pentru ca din priveliștea grozavă pe care-o aveau sub ochi să primească toți învățătura datoriei lor. Regimentul porni din nou și urcă stânca străveche; muzica, conform o-

biceiului în astfel de ocazii, făcând să răsune văzduhul de sunete vesele, ca și cum necazurile sau grijile nu trebuiau de cât să treacă, fără a se opri în inima ostașului.

În același timp, cei câțiva soldați de cari vorbii duseră trupul nefericitului Hamish la groapa umilă, săpată într'un colț al cimitirului Dunbarton, rezervat de obicei pentru criminali. Acolo, în mijlocul țărânei vinovaților, odihnește un flăcău al cărui nume, dacă ar fi supraviețuit întâmplărilor funeste ce-l îmbrânciră spre crimă, ar fi putut împodobi analele celor viteji.

Vicarul din Glenorquhy părăsi Dunbartonul imediat după ce văzu cea din urmă scenă a neorocirii acesteia întristătoare. După judecata lui era dreaptă osânda ce poruncise ca sângele să fie plătit cu sânge, și fu nevoit a recunoaște că firea nesupusă a compatrioților lui avea nevoie să fie ținută în frâu de o lege specială. Totuș plânse pe omul care fusese victima acestei legi. Cine poate să oprească trăsnetul, când cade în mijlocul copiilor pădurii? Și cu toate astea cine se poate împedeca să nu plângă, când acest trăsnet răstoarnă trunchiul semet

al unui tânăr stejar, care făgăduia să fie mândria văii care l'a văzut crescând? Cugetă încă asupra acestor întâmplări triste, când trecea, pe la vremea prânzului, prin trecătorile muntelui de unde trebuia să se întoarcă la casa-i depărtată.

Plin de încredere în cunoaşterea locului, preotul părăsise drumul mare spre a apucă pe o potecă mai scurtă, de obicei umblată numai cu piciorul sau pe cai muntenesti cari, cu toată micimea lor, au piciorul sigur şi sunt tot atât de puternici pe cât de inteligenţi. Locul ce'l străbătea atunci, era trist şi pustiu şi tradiţii superstiţioase îl făcuseră înfiorător; căci se zicea că pe aici se vede adesea, sub forma unui femei, un duh rău numit *Cloght-Dearg*, adică Mantaua Roşie, care, duşman al oamenilor şi al dobitoacelor, străbate valea în tot ceasul, dar mai cu seamă la amiază şi la miezul nopţii, pentru a face tot răul posibil şi cel puţin îngrozind pe fiinţele asupra cărora nu-şi putea vărsa fiera.

Vicarul din Glenorquhy se declarase pe faţă împotriva acestor superstiţii, pe cari le privea cu drept cuvânt ca

născute din veacurile întunecate ale papismului, poate chiar din vremea păgânismului, și nedemne de atenția, ori credința creștinilor unui secol luminat. Unii din enoriașii mai apropiați de el, îl învinovăteau de prea multă îndrăzneală, văzându-l împotrivindu-se vechei credințe a părinților lor și, cu toate că cinstea îndrăzneala morală a preotului lor, nu se putea să nu păstreze și să nu mărturisească temerea, că preotul va fi într-o bună zi victima neprevederii sale și nimic în valea lui Cloght-Dearg, sau în orice alt loc pustiu și vrăjit, locuri pe cari părea că le străbate cu o mai mare mândrie și plăcere în zilele și la ceasurile când se zicea că duhurile rele au o putere deosebită asupra oamenilor și dobitoacelor.

Legendele acestea reveniră în mintea preotului și, în singurătatea în care se afla, un trist surâs se desemnă pe buzele lui, când se gândi la neconsecvența firii omenești și când cugetă asupra numărului mare de viteji, pe cari strigătul războinic al cimpoiului scoțian i-ar fi făcut să alerge, plecându-și capul în mijlocul baionetelor îndreptate contra lor, după cum taurul

sălbatec se repede asupra dușmanului, și cari totuș s'ar fi temut să înfrunte aceste spaima închipuite, în mijlocul cărora un om pacinic ca el, care în primejdiile obicinuite nu se grozăvea prin puterea mușchilor, se aventura acum fără să stea la îndoială.

Pe când își întorcea privirile asupra locului acesta de deznădejde, nu se putu opri să nu-și mărturisească, că eră un loc prielnic pentru asemenea dăhuri, cărora, zice-se, le place singurătatea și pustiurile. Valea era atât de îngustă și într'un cerc de munți atât de drepți, că abia putea soarele de amiazi să reverse câteva raze înspre întunecatul pârâiaș, ce curgea prin mijlocul acestor singurătăți, cele mai adeseori tăcute, dar câteodată murmurând trist și arucându-se în bolenii și stâncile ce i se puneau de-a curmezișul. Iarna și în zilele ploioase, pârâul se prefăcea într'un șuvoi spumos. În asemenea împrejurări valurile lui vijelioase smulseseră și mutaseră din loc aceste uriașe stânci cari, în zilele secetoase, îi ascundeau cursul, parc-ar fi vrut să'l întrerupă cu desăvârșire.

— Fără îndoială, gândi vicarul, pâ-

râiașul acesta umfiat deodată de un șivoi sau de o furtună, a făcut relele atribuite lui Cloght-Dearg, pentru că s'au întâmplat în valea care-i poartă numele.

Chiar în clipa când se gândea așa, auzi un glas de femeie strigând cu un accent sălbatec și pătrunzător:

— Mihail Tyrie! Mihail Tyrie!

Privi împrejurul lui cu uimire și chiar cu teamă. Ii păru o clipă că duhul cel rău, a cărui existență o tăgăduise, va apărea pedepsindu-l de necredința lui. Spaima nu ținu de cât o clipă, și nu-l împiedecă să răspundă cu glas hotărât:

— Cine mă chiamă? Unde ești?

— Sunt cea care călătoresc în sărăcie, între viață și moarte, răspunse glasul; și la aceste cuvinte o femeie înaltă la trup ieși din mijlocul sfărâ-măturilor de stânci ce o ascundeau vederii.

Pe măsură ce se apropia, mantaua ei, mai peste tot roșie, talia-i înaltă, pasul ei grăbit, trăsăturile sbârcite și ochii fioroși ce se zăreau sub testemelul ei, ușor ar fi putut s'o treacă drept duhul care a dat numele lui văii. Dar preotul Tyrie cunoscuse îndată că

e Femea Copacului, văduva lui Mac-Tavish-Mhor, mama nefericitului Hamish-Beau. Nu știu dacă preotul n'ar fi preferat să vadă pe Clogt-Dearg chiar, de cât pe Elspat cu crimașil mizeria ei. El trase instinctiv frâu calului, și se opri pentru a se reculege, în vreme ce dânsa se apropia.

— Mihail Tyrie, zise ea, smintitele din Clachan te privesc ca pe un Dumnezeu, fii un Dumnezeu și pentru mine și spune-mi că fiul meu trăește. Spune, și voi urma și eu învățătura ta. Îmi voi încovoia genuchii în fiecare a șaptea zi în casa Domnului, și Dumnezeul tău va fi și Dumnezeul meu.

— Nenorocită femeie! răspunse preotul, omul nu poate încheia o învoială cu creatorul său, după cum închee cu o ființă din tina care îi seamănă. Crezi că poți face târg cu acela care a creat cerul și pământul, sau poți da vreo dovadă de slavă ori de evlavie, care să merite a fi primită de el? El cere supunere și nu jertfă,—răbdare în a suferi durerile cu cari ne încearcă și nu daruri deșarte pe cari omul le dă
♦ estatornicului său frate, făcut din noroi ca și el, pentru a-l conrupe și a-i schimba planurile.

— Taci, părinte, răspunse femeia amărâtă; nu-mi mai bolborosi litanii ceaslovului tău. Părinții Elspatei au fost din numărul acelor cari făceau semnul crucii și îngenuchiau la dangătul clopotului sfânt; și ea știe că se poate ispăși înaintea altarului ceea ce s'a săvârșit pe câmpul de bătae. Elspat avea odinioară turme de toate soiurile, capre pe stânci, vaci în vale. Purtă altădată aur împrejurul gâtului și în părul ei lanțuri atât de grele, ca ale eroilor de altădată. Ar fi dăruit toate acestea preotului, toate și dacă ar fi poftit să aibă nestimatele unei Doamne de la Curte, sau sporrantul unui șef, dacă ar fi fost puternic ca Mac-Allan-Mhor' chiar, Mac-Tavish-Mhor i le ar fi adus, dacă Elspat i le-ar fi făgăduit. Elspat e acum săracă și n'are nimic de dăruit. Elspat e acum săracă și n'are nimic de dăruit,—dar preotul negru din Inchaffray i-ar fi poruncit să-și bată umerii cu vergile și să-și sfășie picioarele într'un pelerinaj, și i-ar fi dat iertarea văzându-i sângele isvorând și carnea zdrobită. Astfel era preoții cari aveau cu adevărat putere, chiar asupra celor mai puternici. Cuvintele ieșite din gura

lor amenințau pe stăpânii pământului, făcându-i să asculte învățătura cărților la lumina făcliiilor și în dangătul clopotului sfânt. Cei puternici se plecau voințele lor, sloboziau, la glasul preoților, pe cei ce-i legaseră în mânia lor și dădeau drumul, fără a le aduce vreo vătămare, celor ce fuseseră condamnați la moarte și de sângele cărora erau însetați. Aceștia erau oameni cu adevărat puternici și aveau dreptul să pretindă săracului să îngenucheze, pentru că putea astfel să umilească pe cei trufași. Dar tu? Impotriva cui ești tare? Impotriva femeilor smintite, și împotriva oamenilor cari n'au purtat niciodată sabia? Preoții de altă dată erau asemenea șuvoiului care, în timpul iernii, umple valea asta adâncă și face să se rostogolească sfărâmurile de stâncă unele peste altele; tot așa de ușor, după cum copilul se joacă cu mingia ce o aruncă înaintea lui. Dar tu?.. Tu nu semeni de cât cu pârâul, secat de căldurile verii, pe care îl abat trestiile și-l opresc o tufă de rogoz. Nenorocire ție, pentru că nu se poate găsi un ajutor în tine!

Preotul pricepu îndată că Elspat re-

nunțase la credința catolică romană, fără să adopte alta și că avea încă o idee nelămurită de chipul cum comunica cu preotul, prin mijlocul spovedaniei, pomenilor, căinței, precum și despre nemăsurata lor putere care, după ea, ar fi fost în stare să scape chiar viața fiului ei. Plin de milă pentru starea ei și îngăduitor pentru greșelile și neștiința ei, îi răspunse cu blândețe:

— Vai! Nenorocită femeie! Să dea Domnul să te pot face, să vezi unde trebuie să cauți și unde ești sigură că o să găsești mângâierea; și dacă Roma și toți preoții săi ar fi încă în plinătatea puterii lor, nici dărnicia, nici căința, nu le-ar putea da putința să aducă nenorocirii tale cea mai mică ușurare, cea mai slabă mângâiere! Elspat Mac-Tavish, ți-aduc vești foarte triste.

— Le știi, fără să mi le mai spui, zise nenorocita femeie. Fiul meu a fost osândit la moarte.

— Elspat, reună preotul, a fost osândit, și osânda a fost executată!

Nefericita mamă ridică ochi spre cer și scoase un strigăt așa de neasemănat glasului omenesc, încât vulturul, care plutea

sus în văzduh, răspuse ca la chemarea tovarăsei sale.

— E peste putință ! strigă ea, peste puțință ! Oamenii nu pot să osândească și să omoare în aceeași zi ! Mă amăgești ! Poporul te numește sfânt ! Indrăznești tu să spui unei mame că și-a ucis copilul, pe unicul ei copil ?

— Dumnezeu știe, zise preotul cu ochii umezi de lacrimi, cât aș dori să-ți pot aduce vești mai bune. Dar cele pe cari le aduc, sunt tot atât de sigure, pe cât sunt și de rele. Urechile mele au auzit bubuitura ucigătoare, ochii mei au văzut moartea fiului tău. Gura mea mărturisește ceea ce au văzut ochii mei, ceea ce a auzit urechile mele.

Nenorocita femeie își frânse mânilor și le rîdică spre cer, ca o sibylă ce vestește războiul și pustiirea, pe când într-o turbare neputincioasă și grozavă totdeodată, dete drumul unui torent de blesteme spăimântătoare.

— Scârbos neam saxon ! strigă ea, laș și ipocrit, amăgitor ! Dea Dumnezeu ca ochii ce-au privit cu liniște moartea lui Hamish al meu cel cu părul bălai, să se topească în orbitele lor plângând cele mai iubite rude și pe cei mai scumpi prieteni ! Dea Dumnezeu, ca urechile ce-au auzit su-

nând uciderea lui, să nu mai audă nici un sunet în viața lor, afară de croncănitul corbului și șuierața șarpelui! Fie ca limba, care îmi vorbește de moartea lui și de crima mea, să sece în gura ta — sau mai bine, când te vei ruga cu poporanii tăi, fie ca diavolul cel rău să te facă să strigi blesteme în loc de bine cuvântări, până ce oamenii vor fugi îngroziți, departe de tine; iar trăsnetul cerului zvârlit asupra capului tău, să-ți oprească peatra totdeauna glasul blestemat! Departe de aci! Da cu tine blestemul meu! Niciodată, niciodată, Elspat nu va mai spune atâtea cuvinte unei ființe omenești.

Își ținu făgăduința. Din ziua aceea, lumina fu pentru ea un pustiu, în care rămase fără a se mai interesa de cele ce se petreceau împrejurul ei, fără a se neliniști, fără a se gândi chiar, adâncită în propria ei durere, nepăsătoare la toate celelalte.

În ceea ce privește chipul de a trăi, sau mai bine de-a exista, cititorul știe atât cât mi-a fost cu putință să-i arăt și nu-i pot spune nimic de moartea ei. Se zice că, la câțiva timp, femeia asta a atras atenția bunei mele prietene, mistress Bethune Baliol, pe care bunătațea sufletului său, care nu se mulțumea niciodată să verse o lacrimă stearpă, atunci când îi era cu pu-

tință să-și arate în chip pipăit dragostea, o făcuse să încerce de mai multe ori să îndulcească starca acestei nenorocite femei, dar tot ce izbândi să facă pentru Elspat, fu numai de ai asigura oarecum mijloacele de existență, pentru care lucru Elspat părea cu totul nepăsătoare, ori-care ar fi fost interesul ce l'ar fi deșteptat, chiar și ființelor celor mai nenorocite. S'a încercat de mai multe ori să rămâne cineva în coliba Elspatei pentru a avea grijă de ea; dar n'a isbutit niciodată, fie din pricina marelui necaz ce arăta ea împotriva a tot ce potea să turbure singurătatea ei, fie din pricina timidității persoanelor, ce se aleseseră ca să stea cu teribila Femeie a Copacului! La sfârșit, când Elspat deveni cu totul incapabilă, cel puțin în aparență, de-a se întoarce pe lavița mizerabilă ce-i servește de culcuș, — din bună-tate, urmașul lui Tyrie trimise două femei, spre a o îngriji în ultimele clipe, sau pentru a înlătura primejdia unei morți, din lipsa de ajutor și de hrană, în loc să închidă ochii din urmările bătrâneței sau ale unei boli ucigătoare.

Femeile, însărcinate cu această grijă tristă, sosiră în coliba nemernică pe care am descris-o, într'o seară din luna lui Noembrie. Nenorocita, întinsă pe patu-i, nu mai

părea de cât un corp neînsuflețit, afară de ochii negri și vii ce se rostogoleau în orbitele lor și păreau că privesc cu surprindere și indignare mișcările străinilor, ca și cum prezența lor i-ar fi fost neașteptată și neplăcută. Ele se înspăimântară de privirile ei, dar, asigurate de tovarășia lor reciprocă, făcură foc, aprinseră o lumânare, pregătiră cina și făcură și alte rândueli, pentru a se plăti de sarcina ce li se încredințase.

Cele două păzitoare se învoură între ele să vegheze pe rând lângă patul bolnavei; dar spre miezul nopții, învinse de ostenală, căci merseseră foarte mult în timpul zilei, adormiră amândouă de un somn adânc. La deșteptarea lor, adică numai câteva ceasuri mai pe urmă, se încredințară că coliba era goală și că bolnava nu mai era într'însa. Se ridicară cu groază și se repeziră la ușa colibeii, pe care o găsiră închisă cu ivărul, cum era de cu seară. Căutară prin întuneric și chemară pe nume pe femeia încredințată îngrijirii lor. Corbul nopții scoase strigăte din vârful bătrânului copac, vulpea lătra pe coline, ecourile surde ale căderii de apă răspunseră, dar nici un glas omenesc nu se auzi. Femeile, spăimântate, nu mai îndrăzniră să caute, înainte de a se face ziuă, căci

dispariția neașteptată a unei femei, în stare de slăbiciune în care se găsea Elspat și natura stranie a istoriei ei, le înfricoșau și nu mai îndrăzneau să iasă din colibă. Rămaseră deci într'o groază înfiorătoare, părându-li-se, când că aud glasul ei afară, când că sunete sinistre se amestecă cu tristele suspine ale vântului nopții ori zgomotul cascadei. Uneori ivărul se mișca, așa ca și cum o mână slabă și neputincioasă ar fi încercat în zadar să-l tragă, și în fiecare clipă se așteptau să vadă pe bolnava lor intrând însuflețită de o forță supranaturală și întovărășită poate de vre o ființă mai îngrozitoare de cât ea însăși. Zina se arătă în sfârșit. Ele cercetară în zadartufișurile, stâncile și hățișurile. Două ore mai târziu, sosi însuși vicarul și, după povestirile păzitoarelor, porunci să se dea alarma în țară și să cerceteze amănunțit toate împrejurimile colibei și copacului. Dar totul fu fără folos. Nu s'a mai găsit niciodată Elspat Mac-Tavish, fie vie, fie moartă și a fost peste putință să se descopere vreodată cea mai mică împrejurare, care să arate, ce s'a întâmplat cu ea.

Oamenii din vecinătate nu se înțelegeau asupra pricinii dispariției ei. Cei mai superstițioși gândiră, că duhul cel rău, sub influența căruia părea că a lucrat, o ră-

pise cu trup și suflet ; și se mai află mulți oameni, cărora le e frică să treacă la o oră nepotrivită pe aproape de copacul sub care o poți vedea, după cum spun ei, stând după cum obicinuiă. Alții, mai superstițioși, presupuseră că, dacă ar fi fost cu puțință să se cerceteze prăpastia lui Corri-Dhu, adâncimile lacului, sau fundul gârlei, s'ar fi putut găsi rămășițele Elspatei Mac-Tavish, fiind că se știe că nu e nimic mai firesc, ținând seamă de starea spiritului și corpului ei, de cât să presupui că a căzut din întâmplare, sau că s'a aruncat dinadins într'unul din adâncurile acelea de moarte sigură.

Preotul avu o părere aparte. El gândi că, neputând suferi păzitoarele, ce străjuiau la capul ei, nenorocita femeie, călăuzită de instinctul ce conduce animalele domestice, se îndepărtase din preajma propriului ei neam, ca să-și dea sfârșitul în vreo peștere ascusă, în care fără îndoială rămășițele ei nu vor opri niciodată privirile unui muritor. El crezu că acest simținânt era potrivit vieții nenorocite a acestei femei, și că a putut să aibă o înrăurire asupra-i, când a văzut apropiindu-i-se sfârșitul.

NOTĂ

Higlands în englezește înseamnă: țările de sus, nume dat unor ținuturi muntoase din Scoția, spre deosebire de *Lowlands*, — țările de jos, de pe cele două ținuturi ale râului Forth. Noi le zicem *Higlande* și ținând seamă de prăpastia *Glendmar*, distingem două țări: *Higlanda* centrală și *Higlanda* septentrională care e formată din lanțurile munților *Roos*. Ținuturile acestea sunt străbătute de văi înguste, împădurite pe munți, cu pășune în văi, cu locuri înguste și locuri greu de străbătut și peste tot sălbatece. Acolo s'a desvoltat, în clanuri deosebite, vechia populație a *Higlanzilor*, de origine celtică populația care, mulțumită spiritului ei războinic, și-a păstrat neatarnare, până'n mijlocul secolului al *VXIII-lei* (bătălia de la *Culoden*); — și abia în secolul al *XIX-lea*, englezii *Lowlande* au cucerit strâmtoarele din străvechea țară gașcă.

«*Văduva Higlandei*» e luat la figurat: e femeia unui războinic din *Higlanda* centrală, căzut într'o iuptă și care duce doliul țării cucerite cu sălbătăcie.

